A°. 1857. N°. 86.

ZATURDAG 11 APRIL.

UTRECHTSCHE PROVINCIALE EN STADS-COURANT

Algemeen Advertentie-Blad.

Bij deze COURANT behoort een BIJVOEGSEL (*gisteren reeds verzonden.*)

De Burgemeester der stad Utrecht brengt ter kennis der Ingezetenen, dat vergadering van den Raad zal worden gehouden op Dingsdag 14. April 1857, des middags ten 12 ure. De Burgemeester voornoemd,
Utrecht 11. April 1857. N. P. J. KIEN.

UTRECHT 11 April.

Met de Paaschfeestdagen zullen de diplomatieke verwikkelingen wel een weinig rusten. Er blijven echter eenige politieke aangelegenheden nog te regt aandacht boeijen. De zaak tusschen de Duitsche hertogdommen en Denemarken heeft eene nieuwe schrede gedaan door de aftreding van het Deensche kabinet. Men berigt, dat die aftreding niet het gevolg is van de buitenlandsche omstandigheden; die bewering verdient echter weinig geloof. Liberaal als het kabinet is, vindt het in de natie veel steun; maar dat is juist de reden, waarom de Duitsche grootmagten er zich des te minder inschikkelijk jegens betoonen, en dat zal waarschijnlijk de hoofdaanleiding wezen tot het aftreden des heeren *v. Scheele* en de zijnen.

Diezelfde anti-liberale gevoelens der grootmagten hebben in Duitschland meermalen moeijelijkheden verwekt, en dreigen ze thans ook weder tusschen de Bondsvergadering en Wurtemburg te doen ontstaan. De zoo bezwaarlijk te erlangen schikking met de rijks-edelen is ten laatste getroffen; thans echter is het de toepassing der Duitsche rijkswet op de drukpers, die bij de 2e Kamer te Stutgardt bezwaren ondervindt. Die Kamer wil echter ook groote bezuinigingen in het budget maken, en hare ontbinding ware dus zeer mogelijk.

Zoowel de vereeniging van Sardinische troepen als die van Oostenrijksche troepen in legerkampen in N.-Italië, wordt algemeen beschouwd als het gevolg der gewone zomeroefeningen; toch blijft die vereeniging met het oog op de diplomatieke betrekkingen tusschen beide staten zeer de aandacht wekken.

In Londen is er sprake van het treden in 't kabinet van den heer *Herbert*; dit zou zonderling wezen, omdat deze bij de motie over China tegen lord *Palmerston* heeft gestemd en zijn herkiezing derhalve door de regering is bestreden. Lord *John Russell* zal, zegt men, het kabinet niet bepaald bestrijden, maar de zaak der hervormingen als voorname leuze kiezen, en naar de wijze waarop lord *Palmerston* zich in die kwestie houdt, zich regelen.

Aartshertog *Ferdinand Maximiliaan* koestert omtrent Lombardijë de beste voornemens; men mag hopen, dat de haat jegens Oostenrijk, in Italie zoo zoo algemeen, hem niet zal verhinderen, die welwillende voornemens, die hij in het officieel blad aan de Italianen aankondigt, ten uitvoer te brengen.

Daar de Paus de zaak der regtspraak van de Lombardysche bisschoppen in Zwitserland niet naar wensch wil regelen, zal door Tessyn voorgesteld worden de uitspraak van vreemde Bisschoppen eens voor altijd als niet geldend in Zwitserland te doen verklaren.

In de Donauvorstendommen ontwikkelt zich de geest ten gunste der vereeniging van beiden onder een schepter meer en meer.

De zaak van Mexiko en Spanje vreest men steeds, dat de Unie niet zoo bedaard zal toezien, wanneer die tot ernstige gevolgen mogt leiden. Die ernstige gevolgen vleijen echter Spanje zeer weinig, omdat het niet alleen steeds de werking der ultra-reaktionnairen, maar thans weêr in hooge mate de ontevredenheid in de fabriekdistrikten in Katalonië binnen 's lands te bestrijden heeft.

— Z. M. heeft benoemd tot direkteur van het postkantoor te Veghel, den heer *C. H. van Olffen*, thans brievengaarder aldaar; tot ontv. der dir. bel., in- en uitg. regten en akz. te Swalmen, den heer *J. H. Caiser*, thans ontv. te Borne c. a.; de militaire schrijvers der 1ste kl. bij het min. van oorlog, *P. D. Scheffelaar* en *H. Kraak*, tot burgerlijk ambtenaar, met den rang van adjunkt-kommies; en aan den gewezen komm. van het min. van oorlog *J. C. van den Broek*, verleend een pensioen ten laste van den staat, ten bedrage van *f* 918 's jaars, en aan den gewezen adjunkt-komm. van gezegd departement *H. van der Hoek*, een groot *f* 639.

— Bij Kon. besluit is tot lid in den raad van Ned. Indië benoemd de heer jhr. *J. F. Hora Siccama*, thans direkteur-generaal, waarnemend direkteur van financiën.

— Z. M. de Koning heeft ll. Donderdag avond, in een bijzonder gehoor, ontvangen den heer *Simons*, administrateur van Buitenlandsche Zaken en president van den Regeringsraad van het Groothertogdom Luxemburg.

— De Minister van Justitie heeft ter kennis van de daarbij belangstellenden gebragt, dat zijne gewone audientie op Dingsdag, 14 April aanstaande, niet zal plaats hebben.

— Ten behoeve der slagtoffers van de rampen, die het eiland Groot-Sangir, in Ned. Indië, hebben getroffen, is bij het Departement van Kolonien ontvangen, sedert de vroeger vermelde giften, te zamen groot *f* 3980.92, door tusschenkomst van den Kommissaris des Konings in de provincie Groningen *f* 52,47, Noordholland *f* 1,30, Overijssel *f* 36,84, Gelderland *f* 1,86; alzoo te zamen *f* 4073,39.

— Een berigt van den Ned. Konsul te Cincinmati, gedagteekend 12 Maart 1857, heden van regeringswege ter inzage gezonden aan de kamers van koophandel en fabrieken te Amsterdam en Rotterdam, behelst bijzonderheden nopens de tabaksteelt in Virginië, Maryland en Georgie en noemt de markt van Cincinnati zeer voordeelig voor de vreemde handelaars in tabak.

— Eergister morgen ten twaalf ure had, op het paleis van Z. M. den Koning, eene hoogst belangrijke plegtigheid plaats. Z. K. H. de Prins van Oranje deed belijdenis des geloofs, onder de leiding van den heer dr. *G. Ruitenschild*, Hof-kapellaan.

Aan 't einde der zaal, voor die plegtigheid gebruikt, was eene tafel geplaatst, aan wier eene zijde Z. K. H. de prins van Oranje, en naast Hd. Z. Exc. mr. *Wiardi Beckman*, Minister van hervormde Eeredienst, en de heer *F. M. Schmolk*, ouderling, waren gezeten, terwijl aan de andere zijde ds. *Ruitenschild*, alsmede de oudste leeraren der Hervormde en Waalsche Gemeenten, de heeren ds. *Molenaar* en *Secrétan*, plaats hadden genomen.

Op de tafel lag een Bijbel.

Tegenover die tafel waren in rijen gezeten, ten eenre zijde, Z. M. de Koning, Z. K. H. Prins *Frederik der Nederlanden*, Z. K. H Prins *Hendrik*, Z. D. H. de Hertog *van Saksen Weimar*, Hofstaten, de groot-officieren der Kroon, de tijdelijke president van den Ministerraad Z. Exc. de heer *van Rappard*, baron *Forstner van Dambenoy*, intendant der opvoeding van den Prins van Oranje, de heer vice-president van den Raad van state, Z. Exc. de heer *van der Heim*, Kommissaris des Konings in de provincie Zuidholland, de rektor-magnificus der Leidsche hoogeschool, de heer *Kaiser*, en de heeren professoren, bij wie Z. K. H. de Prins van Oranje een cursus houdt, de heeren *de Cock*, *v. Assen* en *Vissering* en voorts allen, die vroeger onderwijs aan Z. K. H. den Prins van Oranje mogten geven, onder anderen de heeren *Margadant* en *de Raadt*. Aan de andere zijde waren gezeten H. M. de Koningin, H. M. de Koningin-moeder, H. K. H. Prinses *Frederik*, H. K. H. Prinses *Hendrik*, Prinses *Marie der Nederlanden*, de Hertogin *Anna* en de dames, tot de verschillende Hofhoudingen behoorende.

Gedurende een uur sprak ds. *Ruitenschild* met den Prins over den bijbel en de grondwaarheden, door de Hervormde kerk als zoodanig aangenomen en wat de vermoedelijke erfgenaam des Troons sprak, werd door zijne Koninklijke ouders, door de leden van het doorluchtig Huis van Oranje en door al de aanzienlijke genoodigden met innig genoegen gehoord.

Ten slotte legde Z. K. H., met de hand op den bijbel, de plegtige verklaring af, van opregt geloof aan de waarheden van het Evangelie en de leer der Hervormde Kerk en van biddend voornemen om die belijdenis getrouw te blijven, en werd daarop plegtig met dankzegging en gebed, als lidmaat dier kerk ingezegend.

Z. M. heeft, na afloop van deze gewigtige handeling, den heer dr. *Ruitenschild* benoemd tot kommandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw en baron *Forstner van Dambenoy* tot adjudant van Z. M. in buitengewone dienst.

:— HH. MM. de koning en koningin, Z. K. H. de prins *van Oranje*, HH. KK. HH. prins en prinses *Hendrik* en prins en prinses *Frederik* hebben gister middag de voorbereidende godsdienstoefening in de kloosterkerk bijgewoond, onder het gehoor van den heer ds. *Ruitenschild*.

— Men herinnert zich, dat in de maand December van het vorige jaar de begrooting van uitgaven voor het Departement van Binnenlandsche Zaken over 1857 aangenomen is met dien verstande, dat het Goevernement slechts over de helft der daarop voor elken post uitgetrokken som zou mogen beschikken. Een ontwerp van wet, strekkende om die beperkende bepaling op te heffen en ook de tweede helft dier sommen ter beschikking des Goevernements te stellen, is thans door den Minister van Binnenlandsche Zaken aan de Tweede Kamer toegezonden.

:— Men verneemt, dat bij de hervatting van de werkzaamheden der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, bepaald op 21 dezer, van regeringswege een ontwerp van wet zal worden aangeboden, tot vaststelling der begrooting voor het departement van binnenlandsche zaken over den jare 1857. Men weet dat in December jl. de begrooting door de Tweede Kamer werd afgekeurd, terwijl er later eene kredietwet voor den tijd van zes maanden werd vastgesteld. Nu zal de definitieve begrooting voor dit jaar worden aangeboden.

:— De kommissie van rapporteurs van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, over het wets-ontwerp op de zamenstelling der regterlijke magt en het beleid der Justitie, is met haar verslag gereed. Die kommissie bestaat uit de heeren: *Gevers Deynoot*, *Godefroi*, *Strens*, *Dullert* en *Sander*. Zij is dezer dagen te 's Hage vergaderd geweest. Men verwacht dus, dat dit verslag spoedig het licht zal zien.

In de volgende week zal ook het nader verslag van de kommissie der Kamer over het Indisch drukpersreglement, opgemaakt en bekend worden.

§— Reeds gister hebben wij aan onze geabonneerden het bijvoegsel gezonden, dat tot het nommer van heden behoort en waarin was opgenomen, gedeeltelijk verkort, gedeeltelijk volledig, het verslag der beschouwingen onzer Tweede Kamer omtrent het wetsontwerp tot regeling van het Lager onderwijs. Na opname der algemeene beschouwingen zijn wij in ons bijblad gekomen tot en met art. 21 van 't wetsontwerp. Wij laten hier nog volgen eenige opmerkingen omtrent de volgende artikelen:

Bij art. 23 en 24 wordt gezegd: Met genoegen heeft men gezien, dat de regering, gehoor gevende aan den aandrang van het vorig voorloopig verslag, meer uitgewerkte bepalingen omtrent het pensioneren der onderwijzers in het wetsontwerp heeft opgenomen. Men houdt het voor eene der wezenlijke verbeteringen, die de tegenwoordige regeling van het lager onderwijs ten gevolge zal hebben, dat voortaan de gemeente-onderwijzer, die gedurende eene lange reeks van jaren met ijver en trouw zijne veelzins moeijelijke taak heeft vervuld, op zijnen ouden dag voor gebrek beveiligd zal zijn. Eenige leden echter zagen in het voorgedragen stelsel van pensionering vrij wat bezwaar; niet omdat zij de zaak zelve niet wenschelijk keurden, maar omdat ten gevolge daarvan 's rijks schatkist, waaruit nu reeds jaarlijks millioenen voor pensioenen moeten worden betaald, uit dien hoofde met eenen nieuwen drukkenden last zou worden bezwaard. Men deed hen opmerken, dat die last zoo overgroot niet zou zijn. Gedurende de eerste jaren na de invoering der wet, zal de staat ongetwijfeld uit de korting op de jaarwedden der onderwijzers meer trekken dan hij te betalen heeft. Maar ook later zou, zoo ver men kon nagaan, de staat niet eens het volle een derde van de gezamenlijke pensioenen te betalen hebben. Intusschen ware het wenschelijk geweest, dat de regering althans eenige berekening had medegedeeld van de geldelijke uitkomsten die het voorgedragen

stelsel vermoedelijk voor den staat zal opleveren. Men begrijpt zeer goed, dat eene juiste becijfering niet te leveren is, maar toch zou bijv. bij benadering wel op te geven zijn hoeveel de korting van twee ten honderd jaarlijks nagenoeg aan den lande zal opbrengen.

Enkele leden vonden het bedenkelijk, de toekenning van pensioen tot den hulponderwijzer uit te strekken. Men heeft hun geantwoord, dat het uitermate hard zou zijn, als de hoofdonderwijzer pensioen erlangt, den hulponderwijzer van alle zoodanige ondersteuning op zijnen ouden dag verstoken te laten. Het getal dergenen, die op vijf en zestig-jarigen leeftijd nog niet hooger zijn opgeklommen, zal wel nimmer groot worden.

Bij art. 29 werd door enkele leden teruggekomen op het gevoelen, in de beide vorige verslagen breedvoerig ontwikkeld, dat de wet eene verkeerde strekking heeft, in zoover zij de kosten van het lager onderwijs in den regel ten laste der gemeenten brengt. Zij bleven vreezen, dat dit leiden zou òf tot het bovenmate bezwaren der gemeentekas, òf tot eene noodlottige karigheid in al de uitgaven, voor het schoolwezen vereischt. Vooral ook met het opzigt tot de bezoldiging der onderwijzers hadden zij bepaalde verpligtingen aan den Staat en aan de provincie willen zien opleggen.

Naar het oordeel der groote meerderheid moest geheel dit punt door al het vroeger deswege verhandelde als beslist beschouwd worden. Ook die meerderheid echter wilde de gemeente niet meer doen bijdragen dan billijkerwijze van haar gevorderd kan worden, en had daarom met leedwezen gezien, dat de Regering op bladz. 32 der Memorie van Toelichting een zoo onvoldoend antwoord geeft omtrent de vraag, in hoeverre op de schatkist of op de provincie wettige verpligtingen rusten, om de kosten van het openbaar lager onderwijs in sommige gemeenten geheel of gedeeltelijk te dragen. Dit antwoord komt eigenlijk hierop neder, dat met opzigt tot de bedoelde wettige verpligtingen een onderzoek is *aangevangen*. Met bevreemding heeft men die woorden gelezen. Sedert de dagteekening van het vorig Voorloopig verslag is nagenoeg een geheel jaar verloopen, en er is dus alle tijd geweest om, zoo werkelijk met ijver wierd onderzocht, althans eenig resultaat te verwerven. Men kan zich voorstellen, dat het vraagstuk, of de thans uit 's Rijks schatkist verleende toelagen voor de onderwijzers zoodanige herkomst hebben, dat de gemeente billijke aanspraak heeft op voortdurend genot, in sommige gevallen van eenen ingewikkelden aard is. Maar de Regering weet zeer goed, dat het hier voornamelijk de jaarwedden geldt, die reeds sedert meer dan twee eeuwen aan een aanmerkelijk aantal plattelands-onderwijzers in Noordbrabant worden uitbetaald en op de inkomsten van geestelijke goederen, welke de Staat zich in den tachtigjarigen oorlog heeft toegeëigend, gevestigd plegen te zijn. Het kan zoo moeijelijk niet vallen daaromtrent tot eenige zekerheid te komen. Vermits de hier bedoelde jaarwedden meestal gelijktijdig met predikants-traktement zijn verleend, wordt daardoor het onderzoek naar de herkomst reeds gemakkelijker. De omstandigheid, dat de betrokkene gemeenten in den regel zeer weinig vermogend zijn, maakt eene spoedige beslissing der zaak te wenschelijker.

Bij art. 33 is met aandrang teruggekomen op het verlangen, in het vorig Voorloopig Verslag uitgedrukt, dat bij dit artikel nog een afzonderlijk voorschrift wierd gevoegd, tot strekking hebbende om de zorg, dat alle armenkinderen zonder onderscheid kosteloos onderwijs genieten, nog meer bijzonder aan het gemeentebestuur op het hart te drukken.

In drie der afdeelingen waren bij de behandeling van art. 35 leden, die zich niet vereenigden met het gevoelen der Regering, dat het overbodig zij, iets over de vrijheid van het bijzonder onderwijs in de wet op te nemen. Wierd de wet zoodanig toegepast, als de Memorie van Toelichting wil, en mogt dus op eene bijzondere school in zoo veel of zoo weinig vakken onderwijs worden gegeven als men verlangt, terwijl tevens daarbij, geheel onbelemmerd, leerstellig godsdienst-onderwijs kon worden gevoegd, men zou volkomen tevreden zijn. Maar waar was de waarborg voor zoodanige toepassing? Waar de zekerheid, dat de oprigting eener bijzondere school niet meer dan het tegenwoordig artikel medebrengt, zou worden belemmerd? Hadden zulke belemmeringen plaats, het beroep op eene Memorie van Toelichting zou weinig baten. Dubbele zekerheid scheen hier noodzakelijk, omdat bij het schooltoezigt vooringenomenheid tegen het bijzonder onderwijs kon worden ondersteld. — Van de andere zijde werd geantwoord, dat dan toch eene toepassing der wet, die òf tegen een uitdrukkelijk voorschrift der Grondwet, òf tegen de letter van dit artikel aandruischt, niet mag worden ondersteld, en dat door het nemen van overtollige maatregelen van voorzorg het doel ligt voorbij kon worden gestreefd.

Bij art. 37 werd het denkbeeld om in de hoofdzaak het vroegere stelsel van opklimmende onderwijzersrangen te behouden, weder door vele leden voorgestaan; maar uit onderscheiden oogpunt.

Om den goeden loop der examens te beter te verzekeren, bleven verscheidene leden sterk aandringen op het houden daarvan in het openbaar; eene openbaarheid, die, gelijk de Regering zelve erkent, in meer dan één opzigt nuttig werken kan.

Naar aanleiding van art. 38 heeft de kamer nog de volgende opmerkingen gemaakt: Naar veler oordeel is, afgezien van alle verdere bedenkingen tegen de voorgedragen regeling van het schooltoezigt, waarop hieronder wordt teruggekomen, één der hoofdbezwaren tegen dit stelsel van examineren niet weggenomen, namelijk, dat aan de examinerende kommissien eene al te zware, bijna onuitvoerlijke taak wordt opgelegd. Zij zullen eenmaal 's jaars bijeenkomen tot het examineren van al degenen, die eene akte van bekwaamheid wenschen te erlangen. Volgens het laatste Verslag omtrent den staat der scholen, hebben zich in 1855 bij de kommissien van onderwijs 1377 personen tot het ondergaan van een examen aangemeld, waarvan 1042 eene akte verkregen. Bleef na de invoering der wet het aantal examinandi even groot, dan zou elke kommissie achtereen gemiddeld meer dan 300 examens moeten afnemen. Al neemt men aan, dat ten gevolge van het wegvallen der hoogere onderwijzersrangen het aantal personen, die zich laten examineren, verminderen zal, kan het daaruit voortvloeijend verschil niet zeer groot zijn. Daarenboven zou niet gehandeld worden in den geest der wet, indien niet aan ieder examen nog meer tijd en moeite besteed wierd dan thans het geval is. Hoe laat zich nu onderstellen, dat eene kommissie, gedwongen om vele weken achtereen zulk eene afmattende taak als het goed examineren van onderwijzers te volbrengen, den daarvoor vereischten ijver en opgewektheid tot den einde toe behoudt? Hoe zeer zal daarenboven het schooltoezigt lijden door de afwezigheid van bijna al de schoolopzieners gedurende een zoo lang tijdsverloop? De memorie van toelichting tracht dit bezwaar weg te nemen door de herinnering, dat niets de examinatoren belet, om na het bezoek eener provincie of na het examineren van een zeker aantal personen, huiswaarts te keeren en later de taak te hervatten. Maar als die staking der werkzaamheden kort duurt zal het niet baten, en als zij gedurende langen tijd mag plaats hebben, zou men even goed het bijeenkomen der kommissien meer dan eenmaal 's jaars kunnen verordenen; eene regeling, die zich ook nog uit het oogpunt van het gerief der kandidaten aanbeveelt.

Het thans behandeld artikel is, zoodanig gesteld, dat de Regering het in hare hand heeft, het examinerend personeel af te wisselen, in dien zin, dat aan de schoolopzieners uit de eene provincie het afnemen der examens in eene andere provincie of groep van provincien worde opgedragen. Enkele leden verklaarden zich sterk tegen zoodanig een afwisselings-stelsel. Het zou kostbaar zijn, tijdverlies veroorzaken en vooral ook de examinandi in groote moeijelijkheid brengen. Het geval zou zich toch kunnen en moeten voordoen, dat een aankomend onderwijzer verscheen voor eene kommissie van negen hem geheel onbekende schoolopzieners, bij geen van welke hij de minste persoonlijke welwillendheid jegens hem kon onderstellen. Maar ook indien afwisseling van personeel moest plaats hebben, was, naar dit gevoelen, de wijze van zamenstelling der kommissiën verkeerd. Zij zouden gezamenlijk uit 36 schoolopzieners bestaan; terwijl volgens het tegenwoordig stelsel der Regering minstens 38 en waarschijnlijk zelfs een eenigzins grooter aantal schoolopzieners over geheel het Rijk zouden gevorderd worden. Het gevolg zou dus zijn, dat enkele schoolopzieners niet in de examinerende kommissiën geroepen wierden; hetgeen voet zou geven aan eene altijd hatelijke uitsluiting. Men zag niet in, waarom als er bijv. 44 schoolopzieners waren, niet elke kommissie uit 11 leden kon bestaan.

De groote meerderheid vereenigde zich niet met de strekking dezer bedenkingen. Afwisseling van het personeel der examinerende kommissiën was uitstekend wenschelijk, vooral ook opdat overal dezelfde maatstaf bij het examen gelden zou en de akte van bekwaamheid hier verkregen niet minder waarde zou hebben dan de elders verworvene. Ook de indeeling van alle schoolopzieners in de commissiën was, met het oog op het belang van het schooltoezigt, dat dan overal weken lang geheel zou moeten stilstaan, hoogst verkeerd.

Bij art. 46 wordt gezegd: Met opzigt tot de bewaarscholen, hier voorbereidende scholen genoemd, liepen de gevoelens zeer uiteen. Er waren verscheidene leden, die deze scholen, vòor zoover zij niet meer zijn dan bloote bewaarplaatsen van jonge kinderen, geheel buiten de wet gesloten en ze alleen dan aan hare voornaamste bepalingen onderworpen wilden hebben. Er is, zeide men, geene enkele bewaarschool, die eenigermate aan de behoefte van zeer jonge kinderen beantwoordt en dus instandhouding verdient, waar niet meer wordt gedaan dan het bloot bewaren van kinderen. Al leert men er niet de eerste beginselen van het lezen, hetgeen reeds hoogst zeldaaam zal zijn, dan wordt toch aan de kinderen eenig denkbeeld gegeven van het tellen, van vormleer en natuurkennis.

Bij art. 47 zegt het verslag. Met leedwezen heeft men gezien, dat de Regering het vroeger voorgedragen stelsel omtrent het schooltoezigt vasthoudt. De groote meerderheid blijft overtuigd, dat dit stelsel, wel verre van te strekken om aan ons lager schoolwezen eene hooge ontwikkeling, ja een nieuw leven te schenken, niet eens zoo goed werken zal als het tegenwoordige, 't welk reeds zoo veel te wenschen overlaat.

Het toezigt zou, volgens het denkbeeld der Regering, voornamelijk aankomen op een betrekkelijk gering getal schoolopzieners, wel niet meer onveranderd op 38 vastgesteld, maar toch, te oordeelen naar de deswege gebezigde uitdrukking, hoogstens slechts met een enkelen te vermeerderen. Bij zoodanige regeling, het is reeds in het vroeger verslag betoogd, worden de schooldistrikten te groot, en is het den schoolopziener onmogelijk, zich op de hoogte van den toestand der scholen in zijn distrikt te houden. Hij zou ja, als hij niets anders te verrigten heeft, het honderdtal scholen, dat gemiddeld onder zijn opzigt zou worden geplaatst, een paar malen 's jaars kunnen bezoeken. Maar op zulk een vlugtig bezoek komt het niet aan. Zal de schoolopziener werkelijk op de hoogte zijner roeping staan, dan behoort hij den geest en de inrigting van elke aan zijn toezigt onderworpene school goed te kennen, en door gestadigen, vertrouwelijken omgang op elken onderwijzer te kunnen werken. Aan geen hunner moet hij vreemd blijven.

De schoolopziener, zoo als de Regering zich hem voorstelt, zou een bezoldigd ambtenaar zijn, die geene andere betrekking zou mogen bekleeden, en na een zestal jaren vervangen kan worden. Een en ander maakt dit ambt, waaraan toch wel geene te groote bezoldiging kan worden verknocht en dat eigenaardige bezwaren met zich brengt, niet zeer begeerlijk. Het zou echter, men twijfelt er niet aan, gezocht worden, maar niet door hen, die uitsluitend voor de betrekking geschikt zijn.

Daarenboven zou het toezigt, op de voorgestelde wijze geregeld, ten eenen male versnipperd zijn. Alle eenheid, alle kracht tot het meer algemeen te keer gaan eener insluipende verkeerde rigting of tot de algemeene invoering van erkende verbeteringen zou daaraan ontbreken.

Door zulke overwegingen geleid, werd van de zijde der meerderheid bij het vorig Voorloopig Verslag de invoering van een geheel ander stelsel van toezigt in bedenking gegeven. Volgens dat denkbeeld zou het toezigt worden toevertrouwd, behalve aan plaatselijke schoolkommissiën, aan schoolopzieners, geplaatst in een distrikt van matigen omvang, zoodat getrouw en doeltreffend schoolbezoek, gemeenzame omgang met al de in het distrikt aanwezige onderwijzers, gestadige leiding der onderwijzers-gezelschappen en al wat verder tot een werkzaam toezigt behoort, mogelijk blijft. Die schoolopzieners zouden gekozen moeten worden uit mannen van onderscheiden stand en betrekking, maar wier belangstelling in de groote zaak van het volks-onderwijs algemeen erkend wordt. Boven het gewone toezigt zouden provinciale inspekteurs worden geplaatst, vooral ook bestemd om eenen onderlingen band tusschen de schoolopzieners der provincie te vormen en de door dezen aan het licht gebragte behoeften en inzigten aan de Regering te doen kennen. De aanwezigheid dier provinciale inspekteurs zou te nuttiger zijn, omdat daardoor de elementen voorhanden waren van eenen raad van onderwijs, jaarlijks onder het voorzitterschap van den Minister van binnenlandsche zaken bijeen te roepen, waar zich, gelijk het vroeger is uitgedrukt, als in één brandpunt alle lichtstralen zouden vereenigen, en van waar de voorstellen tot algemeene maatregelen omtrent de verdere ontwikkeling van het volksschoolwezen hunnen oorsprong zouden nemen.

De Memorie van Toelichting heeft geheel dit denkbeeld verworpen, naar het schijnt vooral ook op grond, dat het teveel overeenkomt met hetgeen in Belgie bestaat. Intusschen had de vraag moeten zijn, niet of het stelsel overstemt met dat in een ander land gevolgd, maar of de gedachte zelve goed is en wenschelijke vruchten belooft.

De Memorie van Toelichting beweert verder, dat het in België gevolgde stelsel niet goed gewerkt heeft; maar voert voor die stelling toch geene andere bewijzen aan, dan dat daar het getal kantonnale schoolopzieners, sedert 1854 op 67 is teruggebragt, omdat de ondervinding geleerd had, dat het toezigt niet genoeg gekoncentreerd was. Die herinnering zou dan alleen eenigzins doel treffen, als het denkbeeld was, om hier te lande het getal schoolopzieners even hoog op te voeren als in België aanvankelijk plaats vond. Ook dan echter zou niet uit

het oog mogen worden verloren, dat in België nevens het burgerlijk schooltoezigt een kerkelijk toezigt bestaat, en dat de bijzondere scholen daar uitsluitend aan dit laatste toezigt onderworpen zijn; zoodat in België de werkkring van den burgerlijken (kantonnalen) schoolopziener veel beperkter is dan hier te lande.

Een derde bezwaar tegen dat ontwerp vindt de Memorie van Toelichting daarin, dat de schoolopzieners hier te lande ook de examinerende kommissiën moeten uitmaken, en dat dus in eene behoefte moet worden voorzien, die in België niet bestaat. Zij schijnt te vreezen, dat, als de schoolopzieners „uit alle standen" worden gekozen, daaronder velen zouden zijn, voor de vervulling van de taak van examinator niet geschikt.

— De heer *Groen van Prinsterer* heeft thans een werk het licht doen zien *over het ontwerp van wet op het lager onderwijs.* Daarin wordt door den schrijver meer omslagtig ontwikkeld, 't geen reeds in het voorloopig rapport van de Tweede Kamer is gezegd, dat het ontwerp geenszins de goedkeuring der vrienden kan wegdragen. Schrijver zegt: dat het ontwerp is dezelfde wet 1°. in hoofdgedachte aan het vorig ontwerp gelijk; 2°. gewijzigd naar de voorschriften der Tweede Kamer in het Voorloopig Verslag van 1856; 3°. enkel voor de leus met het woord *christelijk* versierd; 4°. met voorspiegeling van subsidie aan bijzondere scholen, in een alinea dat, noch aangenomen, noch, zoo het aangenomen wierd, ten uitvoer kan gelegd worden.

— De *Echo*, de juistheid van wiens mededeelingen nog al eens gering bleek te zijn, heeft in zake het adres der drie Amsterdamsche handelaren, betreffende de pakketvaart de meening geopenbaard, dat de regering hooggeplaatste mededingers heeft willen begunstigen, en daarom, niettegenstaande hare verpligtingen jegens genoemde heeren, eene nieuwe konkurrentie tot het daarstellen dier pakketvaart heeft uitgeschreven.

Er wordt echter bijgevoegd, dat prins *Hendrik*, zoodra hij kennis heeft erlangd van het gebeurde met de onderteekenaren van het adres, zich gehaast heeft, hun te schrijven: dat hij het gebeurde betreurt, dat hij geen kennis heeft gedragen van hunne aanspraak op de onderneming, en dat hij, ingelicht van de toedragt der zaak, van alle deelneming afziet.

De bevestiging van dit alles nader afwachtende, achten wij het meer noodig er op te wijzen, dat de heer *J. W. L. van Oordt* zich in een ingezonden stuk in de *Rott. Ct.* verantwoord heeft tegen het adres van de heeren *Sillem*, *Bunge* en *Kooy* van Amsterdam, betreffende de kwestie der pakketvaart. Hij zegt daarin, niets van de nadere oproeping van den Minister van Koloniën geweten te hebben, voor den dag, waarop die in de *Staats-Ct.* verscheen, en dat de omstandigheid, dat de vergadering te Rotterdam op denzelfden dag plaats greep, als bovenstaande oproeping in de *Staats-Ct.* was opgenomen, louter toevallig was; alleen de verklaring door den minister het laatst in de 2. Kamer gedaan, had hem de zekerheid gegeven, dat de zaak der pakketvaart op nieuw voor eene openbare mededinging zou worden opengesteld. Overigens meent schrijver, dat hij ten allen tijde geregtigd was, om mede te werken, ten einde den Rotterdamschen handel ook in dezen te doen werkzaam zijn, aangezien hij reeds door zijne ondervinding genoegzaam op de hoogte der berekeningen was, om de resultaten te verkrijgen welke hem door de regering in de plaatsen van de drie adressanten waren voorgelegd. Ware het anders geweest, namentlijk, dat hij door de konfidentieele mededeeling eerst op de hoogte der zaak gekomen was, hij zou zich evenmin als de overige leden der kommissie met de zaak hebben willen of durven inlaten.

In een vroeger schrijven in de Rott. bladen hadden reeds eenige der voornaamste Rott. kooplieden verklaard, dat de heer *v. Oordt* alleen op hun stellig en herhaald verzoek zich met de oproeping en leiding eener vergadering omtrent de zaak der pakketvaart had belast.

De loop dien deze zaak neemt, ook vooral nu het eene kwestie wordt tusschen onze beide eerste koopsteden, schijnt ons zeer bejammerenswaard voor 't algemeen belang.

*— Naar men verneemt, zal in de volgende maand worden in dienst gesteld Zr. Ms. stoomschip G e d e h, over welk vaartuig het bevel zal worden gevoerd door den kapitein luit. ter zee *B. H. Staring*, als le officier wordt genoemd de luit. t/z 1e kl. *H. P. Klerck*.

De zeildag van Z. M. brik S p e r w e r, komdt. kapt. luit. t/z *J. C. Baak*, is bepaald op den 15. dezer; genoemd schip ligt thans ter reede van Hellevoetsluis.

*— In de eergisteren gehouden zitting van den gemeenteraad zijn ingekomen:

de geloofsbrieven van het nieuw benoemd raadslid jhr. *A. L. E. Ram*, — gesteld in handen eener komm.; in orde bevonden en tot toelating van dat lid besloten;

eene missive van Ged. St., houdende goedkeuring van raadsbesluiten tot af- en overschrijving, — voor informatie;

eene gelijke missive, ten geleide van een koninkl. besl., houdende goedkeuring van het raadsbesluit tot vaststelling der direkte belasting, edoch alleen voor 1857, — voor informatie;

eene voordragt tot de benoeming van een sekretaris der plaats. komm. van geneesk. toevoorzigt, — dadelijk tot de benoeming overgegaan en verkozen dr. *G. A. J. Beckers.*

Wordt ter tafel gebragt eene mededeeling van Burg. en Weth. betreffende het rekwest van den pachter der stads baggerwerken over opgelegde boeten, — dadelijk in behandeling genomen, en besloten afwijzend te beschikken op het rekwest.

eene voordragt tot regeling der traktementen van eenige stadsbeambten, — ter sekretarie;

ingekomen het verslag van het burgerlijk armbestuur, — ter sekretarie, drukken, ronddeelen en algemeen verkrijgbaar stellen;

de rekening der gezondheids-komm.; — in handen eener komm. van drie leden.

Aan de orde is de korrespondentie met het bestuur der vereenigde Gods- en gasthuizen, ter zake van de benoeming van den heer *van Rees* tot lid van dat bestuur, — besloten dat de raad bij de gedane benoeming blijft persisteren.

Na nog eenige voordragten van Burg. en Weth. ter zake van rekwesten, betreffende de direkte belasting te hebben behandeld, is de Raad wegens het ver gevorderd uur gescheiden.

*— Uit Meppel schrijft men ons van den 10 April: Ten blijke, dat men in Drenthe thans alles in het werk stelt, om de kommunikatie gemakkelijker te maken, strekt alweder, dat men deze week een aanvang heeft gemaakt met de werkzaamheden van de zeer belangrijke straatwegen, die van Meppel door de volkrijke gemeenten de Wijk, Zuiderwolde naar Hoogeveen, en van Zuiderwolde naar de Dedemsvaart, in verbinding met den weg naar den Hardenberg tot aan de Hannoversche grenzen zullen loopen.

Deze weg, waartoe het Rijk ten vorigen jare eene subsidie van f 30,000 verleend heeft, kan van onberekenbaar voordeel vóór handel en nijverheid zijn, zoowel voor de provincie Drenthe als ook Overijssel, die daardoor op het naauwst met elkander worden verbonden.

— In de *Pr. Gron. Ct.* dato 9. April leest men: Generaal *Geij van Pittius* van Utrecht is alhier Dingsdag avond gearriveerd, ten einde de werken in de linie van Helpman uit te besteden. Na die uitbesteding heeft hij die werken geïnspekteerd, en is heden morgen weder naar Utrecht vertrokken.

— De Letterk. Afdeeling der Kon. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam zal den 14. hare gewone vergadering houden. Behalve de behandeling eener ingekomen missive van den heer *J. van Leeuwen*, zullen er bijdragen of mededeelingen geleverd worden door de heeren *Sloet*, *Dozy*, *de Wall van Lennep* en *Karsten.*

— In de Walskerk zal morgen ochtend Ds. *Guije* van Amsterdam, en Maandag morgen Ds. *Réville* van Rotterdam de predikbeurt vervullen. In de Remonstrantsche kerk zal morgen ochtend Ds. *Barger* optreden.

*— Heden morgen werd het stoffelijk overschot van den oud-hoogleeraar der Leidsche hoogeschool, *Jacob Nieuwenhuis*, in stilte door zijne zonen en kleinzonen aan de Bildt ter aarde besteld. In den vroegen morgen van den 7. dezer was hij, na een langdurig lijden, nog plotseling overleden. In 1777 te Alkmaar geboren bereikte hij den ouderdom van tachtig jaren. Na zijne studie te Tubingen volbragt te hebben, werd hij predikant bij de Luthersche gemeente, eerst te Zutphen en daarna alhier, alwaar hij in 1811 tot dokter in de wijsbegeerte, na het verdedigen van *theses*, bevorderd is, toen hij tevens lektor was aan de Fundatie van Renswoude. In 1816 tot hoogleeraar in de wis- en natuurkunde aan het Athenaeum te Deventer benoemd, wijdde hij zich geheel gedurende zes jaren aan dit gedeelte der wetenschap, en sedert 1822, als hoogleeraar te Leiden aan de bespiegelende wijsbegeerte. In 1843 wegens zwakte van borst emeritus geworden, vestigde hij zich te Vleuten, en bragt zijn rusttijd werkzaam door, tot dat hij geheel blind en bijna kindsch voor alle werkzaamheid ongeschikt was. Gedurende vele jaren behartigde hij, als lid der Synodale kommissie van de Evangelisch-Luthersche kerk, en als kurator van haar Seminarium, de belangen van zijn kerkgenootschap, dat hij innig lief had, wegens deszelfs onbekrompen geest. Zijne werken over de *wiskunde*, geschreven, toen hij te Zutphen daarin onderwijs gaf aan kadetten van de militaire school, door den generaal *Voet* bestuurd, zijne *Leerredenen*, in 1808 uitgegeven, en zijne geschriften over de bespiegelende wijsbegeerte, *Logica* en *Metaphysica*, getuigen van zijn helder oordeel en grondige kennis, gelijk zijne vertaling van *de grondbeginselen der mensch- en zielkunde* van Dr. *H. Ahrens* in 1847, zijne latere werkzaamheid bewijst. Door zijne hoogst liefelijke voordragt niet minder dan door zijne scherpzinnigheid, en door zijn opregt karakter en godsdienstigen zin verdiende hij de hoogachting, die velen hem toedroegen, en zijne liefde voor waren vooruitgang in het staatkundige en maatschappelijke met gehechtheid aan het vorstelijk stamhuis van Oranje vereenigd, waarborgden hem de toegenegenheid van allen, die van deze vereeniging voor de toekomst het heil des vaderlands verwachten.

*— Sedert eenige dagen hebben de kunstschilders onzer stad, leden van het genootschap *Kunstliefde*, weder eene kleine maar fraaije tentoonstelling van schilderijen geopend, waarop wij met genoegen eenige uren vertoefden, en ons overtuigden, dat onze stad bogen mag op mannen van ware verdiensten in dat edel kunstvak, alhoewel wij vernemen, dat enkele niet hun beste werk ter beschouwing hebben ingezonden. — Ook voor het publiek toegankelijk gesteld, vernemen wij, dat deze kleine kunstsalon druk wordt bezocht en nog tot Maandag 13. dezer geopend blijft.

*— Wij vernemen, dat Maandag 2. Paaschdag des namiddags ten 1 1/2 ure de Schutterij muziek zich weder bij gunstig weder in de Maliebaan voor 't eerst in dit saizoen zal doen hooren.

— Eergisteren werd door het provinciaal geregtshof van Gelderland uitspraak gedaan in de zaak van *Sebastiaan Stevens*, veldwachter der gemeente Gemert, waarvan dezer dagen door ons is melding gemaakt. Het hof heeft dezen beschuldigde, met schuldigverklaring aan het misdrijf van omkooping, veroordeeld tot eene gevangenisstraf van vier jaren, vier geldboeten elk van f 100, benevens tienjarige ontzetting van de burgerschapsregten.

*— Van den Helder wordt ons van den 10 April geschreven: Belangrijk is tegenwoordig de hoeveelheid visch te noemen die hier wordt gevangen, en dagelijks wordt aangebragt. Vooral is dit het geval met de scholvangst. De overvloed dier visch is zoo groot, en de prijs daarbij zoo laag, dat ook de minvermogenden zich sedert verscheidene weken dagelijks ruim schadeloos kunnen stellen voor het gemis aan vleesch. De schol wordt hier verkocht voor f 3.- en f 4.- het wigtje of 200 pd. Kabeljaauw en schelvisch wordt mede overvloedig gevangen; en hoezeer altijd springlevend hier aangebragt, tot spotprijzen afgezet. Haring (in Utrecht panharing genaamd) wordt mede rijkelijk gevangen; deze is hier evenwel altijd betrekkelijk hooger in prijs, omdat die door de visscherlieden altijd met graagte voor aas wordt opgekocht. Zij verkiezen dien tot dat doel verre boven den haring in de Zuiderzee gevangen, welke laatste, uithoofde van magerheid, minder geschikt schijnt te zijn.

BROUWERSHAVEN, 10 April. Binnengekomen d e n E l s h o u t, kapt. *Bonjer*, van Batavia.

TEXEL, 9 April. Uitgezeild C o r n e l i a, kapt. *J. A. N. Schagen van Leeuwen*, V o o r w a a r t s, kapt. *G. F. Rus* en H e n r i c u s G e r a r d u s, kapt. *K. Latjes*, alle naar Batavia.

HELLEVOETSLUIS, 9 April. Uitgezeild N o o r d- B r a b a n t, kapt. *Bok*, naar Batavia.

WATERHOOGTE.

Arnhem, 10 *April.* 1.34 El; + AP. 8.29. Gev. 5 d.
Keulen, 9 „ 7 v. 0 d. (6 v. 11 d. Rijnl.)
Gew. 1 d. Rijnl.

De Rijnhoogte te Keulen den 10. April 6 voet 11 duim of 6 voet 10 duim Rijnlands.

232. Staats-Loterij.

Tweede klase. 3e Lijst.

No. 18234 f 2000.
4e Lijst. No. 4010 f 5000.

D E N E M A R K E N.

KOPENHAGEN, 9 April.

De ministers, die hun ontslag ingediend hebben, zijn daartoe niet gebragt door moeijelijkheden in de buitenlandsche aangelegenheden, gelijk men heeft gemeend, maar groot verschil van gedachten ten opzigte van binnenlandsche aangelegenheden hem daartoe genoopt.

S P A N J E.

MADRID, 5 April.

Den heer *Serrano* is eene nieuwe nota betreffende de zaken van Mexiko toegezonden, waarin duidelijk de gewigtige redenen worden uiteengezet, welke de regering, de moorden te Cuernavaca begaan, niet doen beschouwen als een op zich zelf staand feit van hoegenaamd geen politiek karakter, maar als een gevolg van het aanvallend stelsel tegenover de Spanjaarden, sedert eenigen tijd in Mexiko gevolgd. Deze nota zal het kabinet der Tuilerien en den heer *Lafragua* worden medegedeeld.

Naar men verneemt wenden zeer hooggeplaatste personen alle pogingen aan om te bewerken, dat Koningin *Maria Christina* op hare raadgevingen aan Koningin *Isabella*, om den konstitutioneelen weg te volgen, terug kome. Vooral de Koning van Napels zou daartoe moeite doen.

I T A L I E.

TURIJN, 4 April.

De kroonprins en de kroonprinses van Wurtemberg hebben gisteren met het fregat Olaff, Nizza verlaten, om zich over Civita-Vechia naar Rome te begeven. Dit Russische fregat zal onderweg noch Genua noch Livorno aandoen.

Volgens een telegrafisch berigt, is de keizerin moeder van Rusland den 3 April te Rome aangekomen, om er eenigen tijd te vertoeven.

De aartshertog goeverneur generaal van Lombardije heeft onmiddelijk na het aanvaarden zijner funktiën een reskript aan de overheden gerigt, waarin hij den geest doet kennen, die bij alle handelingen van zijn bestuur zal voorzitten, en den vasten wil uitdrukt zijne zending getrouw te vervullen; bij de zedelijke en stoffelijke ontwikkeling de onafhankelijke krachten der bevolking in werking te brengen, die te leiden zonder belemmering, voor misbruik te bewaren zonder ze te binden, en daar, waar het noodig is, ze ten algemeenen nutte te vereenigen.

Den ambtenaren noodigt hij uit hem in dezen te ondersteunen door ijverige en naauwgezette pligtsbetrachting.

Uit Palermo heeft men berigten, volgens welke, de krijgsraad *Spinuzza* en 4 zijner makkers ter dood heeft veroordeeld. Het vonnis is aan *Spinuzza* onmiddelijk voltrokken. Bij een koninklijk besluit uit Napels gedagteekend is de krijgsraad op Sicilië ingetrokken; hoe kan dan een krijgsraads vonnis onmiddelijk ten uitvoer gelegd worden. Nog meer, bij art. 11 van de oprigting van het krijgsgeregt wordt gezegd, dat alleen die opstandelingen kunnen worden gevonnisd, die met de wapenen in de hand worden gevat, en noch de baron *Bentivenga*, noch Dr. *Guarneri*, noch *Spinuzza* zijn met de wapenen in de haud gevat. Op Siciliën noemt men dusdanige vonnissen geene veroordeeling, maar een politieken moord.

E N G E L A N D.

LONDEN, 9 April.

De *Times* vermeldt, dat de heer *Evelijn Denison* als kandidaat van het ministerie voor het voorzitterschap in het Parlement zal worden voorgesteld.

De *Morning Advertiser* wil dat de heer *Sydney Herbert* tot minister van oorlog zal worden benoemd.

Uit Ierland zijn omtrent de verkiezingen allerongelukkigste berigten; op onderscheiden punten hebben er ergelijke tooneelen plaats gegrepen; het volk is oproerig geweest, policieagenten en soldaten zijn mishandeld, rustige burgers gewond, huizen geplunderd, meubelen vernield. Er zal een gestreng onderzoek naar alle omstandigheden worden ingesteld.

De *Daily-News* deelt de volgende berigten mede uit Nicaragua: „Volgens de laatste berigten, hield *Walker* zich in de stad Rivas nog met 700 man staande. De verbondenen stonden te St. Georg, welke plaats 2 malen door *Walker*, zonder gevolg, was aangetast. Den 6. Maart hadden de verbondenen Rivas aangevallen met 2000 man, doch ook te vergeefs. De eerste aanslag was tegen het tuighuis geweest, doch werd afgeslagen. Een tweede aanval geschiedde bij het hospitaal, aan de noordzijde der stad; doch ook hier werden de aanvallers met groot verlies teruggedreven. Bij een derden aanval waren alle strijdkrachten tegen het zuiden van de stad gerigt. *Walker* liet zijne vijanden tot onder het geschut naderen en verdreef hen naar St. Georg, terwijl zij meer dan 500 dooden en gewonden achterlieten. Het is dus zeker, dat in weerwil van de berigten van *Walker's* hagchelijken toestand, hij den 6. Maart nog zich wist te handhaven."

F R A N K R IJ K.

PARIJS, 9 April.

De *Moniteur* van heden bevat een besluit nopens den aanleg van een ijzerenspoorweg-net in Algerië, dat zich over die provincien zal uitstrekken. Het leger zal aan de aardwerken kunnen gebruikt worden, de koncessie kan aan een bijzonder gezelschap verleend worden. Eene der lijnen zal parallel met de zee van Algiers naar Constantine en Oran loopen, en zijtakken zullen deze hoofdlijn met de voornaamste havens der kolonie verbinden.

De heer *Bismark Schoenhausen*, Pruissiesch gezant bij den Bondsdag te Frankfort, is hier aangekomen. Zijne komst brengt men in verband met de konferentiën over Neufchatel.

Eene divisie kanonneerbooten gaat op verzoek van den goeverneur naar de Senegal, om er op den stroom te ageren.

De *Ami de la Réligion*, het klerikaal orgaan, dat hevig tegen den heer *Veuillot* partij trekt, bevat een artikel, waarin het vonnis over den bisschop van Moulins geveld, ten zeerste wordt goedgekeurd.

Den 15. Mei wordt de koning van Beijeren, zoo zegt *de Patrie*, te Parijs verwacht.

De wijnprijzen blijven hoog; de toekomst doet zich echter omtrent den wijnoogst zeer gunstig voor, en vrij algemeen wordt het bezwavelen als voorbehoedmiddel tegen het *oïdium* in praktijk gebragt.

Men schrijft uit Cadix van den 3. April, dat het Spaansche schip Amelia Felipa, 't welk Chinesche landverhuizers vervoerde, het tooneel van een verschrikkelijken opstand der Chinezen, in de Indische zee, geweest is. Sedert eenige maanden is dit het 6de vaartuig, aan welks boord de Chinezen in opstand tegen de Christenen gekomen zijn; de anderen waren 2 Engelsche, 1 Hollandsch en 2 Fransche. De gebeurtenissen in China schijnen alzoo op den geest van dat volk allerongelukkigst te werken.

PARIJS, Vrijdag 10 April.

De *Moniteur* deelt heden het maandelijksch verslag van de bank van Frankrijk mede. Deze heeft, in ronde sommen, eene vermeerdering van 12,750,000 frs. in kas; van 20,500,000 frs. in portefeuille; van 4,250,000 frs. op voorschotten; van 14 millioen op de in omloop zijnde bankpapieren, en van 10,750,000 frs. op de rekeningen van partikulieren.

Er is geene vermindering als in de loopende rekening van de schatkist, zijnde iets meer dan $34^1/_2$ millioen frs.

De Perziesche gezant *Feruck-Khan* is gisteren uit Londen alhier terug gekomen.

Uit Madrid heeft men het berigt, dat de hertogin *de Montpensier* eene ontijdige bevalling heeft gehad.

MARSEILLE, 9 April.

De koerier van Napels van den 6. April berigt, dat de koning van Beijeren den 3. te Napels is aangekomen, en vandaar naar Palermo en Griekenland zal vertrekken.

Er zijn alhier tijdingen uit Konstantinopel tot aan 4 April. Het onderzoek naar de expeditie van wapenen en ammunitie naar Cirkassië was afgeloopen. De Sultan zou over het lot der schuldige ambtenaren beschikken. De bevolking van Khul-Khal, in Perzië, is in opstand gekomen, ten gevolge van gebrek aan levensmiddelen. De goeverneur was gevlugt.

ADVERTENTIEN

*** Ondertrouwd:

Mr. J. VAN WALRÉ,
J. M. GERLINGS.

Utrecht, den 9 April 1857.

*** Ondertrouwd:

C. VAN DER KROON,
te Zevenbergschen Hoek,
met
J. C. KAMPHUIJZEN.

Utrecht, 10 April 1857.

Eenige kennisgeving.

*** Ondertrouwd:

J. KRUIJFF, van Amersfoort,
en
E. M. KORVER.

Utrecht, 10 April 1857.

Algemeene kennisgeving.

*** Het heeft God behaagd, mijnen geliefden Echtgenoot, JACOB NIEUWENHUIS, *oud Hoogleeraar* aan de Hoogeschool te Leyden, na een langdurig lijden, in den ouderdom van bijna 80 jaren tot zich te nemen. Mijne kinderen, behuwd- en kleinkinderen berusten met mij in de overtuiging, dat zijn sterven gewin is, daar zijn werkzaam leven, een leven in het geloof aan Hem was, die de opstanding en het leven is.

Vleuten, 7 April 1857.
A. M. E. C. VAN PESCH, Wed. J. NIEUWENHUIS.

*** Heden beviel voorspoedig van een welgeschapen ZOON, M. L. BORRIUS, Echtgenoote van Utrecht, 10 April 1857. J. FEIJERABEND.

Eenige en algemeene kennisgeving.

*** Bij Vonnis van de Arrondissements Regtbank te Utrecht van den 10. April 1857, is FREDERIK KOSTER, Meubelmaker, wonende te Utrecht, verklaard in staat van Faillissement, en de opening van hetzelve bepaald op den 8. April 1857; voorts benoemd tot Regter Commissaris de Edel Achtbare Heer Jonkheer Mr. ANTHONIE MICHIEL CORNELIS VAN ASCH VAN WIJCK, Regter in dezelve Regtbank, en tot Curators Mrs. MAURITS GERARD VAN HENGELAAR en JAN VAN WALRÉ, Advokaten, wonende te Utrecht.

Voor uittreksel,
M. G. VAN HENGELAAR.
J. VAN WALRÉ.

Uit de hand te Koop of te Huur

*** binnen Montfoort, een zeer logeabel HEERENHUIS met aangenaam gelegen Tuin. Te bevragen bij den Notaris MEENDERINK, aldaar.

*** De Notaris BORRET, residerende te Utrecht, zal op Woensdag den 22 April 1857 en volgenden dag, des morgens ten 10 ure, op de Hofstede, bewoond door *A. Snelderwaard*, onder Gerverskop, in den Breudijk, in het openbaar verkoopen: 24 KOEIJEN, 1 VAARS, 6 PINKEN, KALVEREN, 1 PAARD, 8 SCHAPEN, 1 ZOG met KEUJEN, 1 TILBURRY, 2 BOERENWAGENS, 1 BLOKWAGEN, MELKGEREEDSCHAP, MEUBELEN en INBOEDEL, enz. Alles daags vóór de Verkooping te bezigtigen van 10 tot 4 ure.

*** Eene LANDOULET COUPÉ, zoo goed als nieuw, voor redelijken prijs *uit de hand te koop.*

Te zien en franco te bevragen bij den Heer A. DE GROOT, in *den liggenden Os*, te Utrecht.

*** **Men vraagt** voor een Meisje van 6 jaren eene GOUVERNANTE externe. Adres letter W. franco (in de bus) bureau dezer Courant.

PIANO LES.

*** De ondergeteekende geeft bij deze kennis, dat zij even als vroeger **het les geven op de Piano** zal hervatten, en zich daartoe minzaam bij hare geëerde Stadgenooten aanbeveelt.

A. M. P. BäTZ, LUDWIG.

Adres St. Mariahoek op de Mariaplaats.

Marktberigten.

Dordrecht, 9 April. Granen. De aanvoer van Zeeuwsche, Vlaamsche en Overmaassche Tarwe was heden matig, de kooplust klein zijnde, ging het dezelve tot 10 c. lager op te ruimen. Zomertarwe genoegzaam tot vorige prijzen verkocht. Mooije Zeeuwsche, Vl. en Overm. *f* 11 à *f* 11,30; Blaauwe en geringe *f* 8,80 à *f* 9,80, bij kleinen aanvoer iets beter te verkoopen. Zeeuwsche, Vl. en Overm. *f* 6,60 à *f* 7. Gerst. Winter en Zomer bij meerder aanvoer slap en tot 20 c. lager bezwaarlijk te plaatsen. Flakk. en Overm. Winter *f* 6.60 à *f* 6,70, en dito Zomer *f* 6,20 à *f* 6,40. Spelt prijshoudend, voor eenige partijtjes uit het Overmaassche aangebragt, is *f* 4 tot 4,20 naar kwaliteit besteed. Haver is bij kleinen aanvoer tot vorige prijzen verhandeld. Zeeuwsche en Inlandsche Voeder *f* 3 à *f* 3,40, en dikke dito *f* 4 à *f* 4,50. Boekweit met zeer weinig handel, alleen verkocht op 70 Ned. ℞ Groninger Zand tot *f* 245.

Schiedam, 10 Maart. Granen. Verkocht: Rogge, 137 ℞ Reval *f* 238 kont., *f* 240 6/w. Gerst, 130 ℞ Manheim *f* 214 kont., *f* 216 6/w. en 131, 138 ℞ Silezische *f* 218, *f* 235 kont.

Moutwijn per Ned. vat zonderfust *f* 20,25; Jenever id. *f* 25,75; Amsterd. proef *f* 27,00, zonder de belasting.

[illegible] *f* 9.90 tot *f* 13.10 Rogge van *f* 6.60 tot 7.20. Boekweit [illegible] Maïs van *f* 7.30. tot *f* 7.50. Garst van *f* 6.10 tot 7.05. Vriesche Haver van *f* 4.20 tot 4.50. Voerhaver van *f* 3.50 tot 3.90. Wikken van *f* 6.75 tot 7.00. Paardenboonen van *f* 7.00 tot 8.10. Graauwe Erwten van *f* 8.70 tot 9.00. Groene Erwten van *f* 8.10 tot 8.40. Geele Erwten van *f* 8.80 tot *f* 8.90. Klaverzaad van *f* 50.40 tot 64.00. Aardappelen van *f* 2.00 tot 2.40. Appelen van *f* 5.00 tot *f* 5.25. Boter per Ned. p. van *f* 0.90 tot 1.00.

WAARNEMINGEN, gedaan op het Koninklijk Nederl. Meteorologisch Observatorium te Utrecht. (*Zonnenburg.*)

April.	Uren.	Wind- rigt.	Wind- kr.	Barom bij 0°.	Ther F.	Afwijk. d. temp.	Vochtigh.	Gev. regen	*Aanmerking.*
			N. ℞						
9	2	ozo.	0.5	752.46	61.2	+ 8.5	0.55	0	Zw. bewolkt.
	10	zzo.	0.5	49.58	48.9	+ 3.6	0.94	9.9	Ligt bewolkt*)
10	8	zw.	1.5	48.07	50.9	+ 2.7	0.89	0.2	Zw. bewolkt.
	2	w.	1.5	47.96	55.9	+ 2.9	0.70	1.5	Bewolkt.
	10	nno.	0.0	47.78	44.8	— 0.9	0.94	0	Betr.; mist.
11	8	o.	0.0	47.70	43.3	— 5.4	0.94	0	Idem; idem.

*) Van 5 u. 15 m. tot 7 u. 5 m. onweer.

PRIJZEN DER EFFEKTEN.

AMSTERDAM 10 April 1857.

NEDERLAND.					
Werkel. Schuld	$2^1/_2$	pCt.	$63^3/_4$		
dito dito	3	„	$76^1/_4$		
dito dito	4	„	$95^{13}/_{16}$		
Handelmaatschappij	$4^1/_2$	„	140	$140^1/_4$	140
Oost-Indische Leening	4	„	$95^1/_8$		
Leen. Holl. Spoorweg			$97^1/_4$		
RUSLAND.					
Oblig. bij *Hope en Co.*	5	„	104		
Obligat. 1828 & 1829	5	„	$102^7/_8$		
Certifikat. 1831 & 1833	5	„	$92^5/_8$		
Cert. bij *Stieglitz* 1854.	5	„	$94^5/_{16}$		
„ „ 1855.	5	„	$96^5/_{16}$	$96^7/_{16}$	$96^7/_{16}$
dito Adm. te Lond.	$4^1/_2$	„	$93^9/_{16}$		
SPANJE.					
Obligatien	$1^1/_4$	pCt.	$24^{11}/_{16}$	$24^3/_4$	
dito	3	„	$41^1/_2$		
Binnenl. Schuld	3	„	$38^5/_{16}$		
OOSTENRIJK.					
Oblig. Metaliek	5	„	$75^5/_8$	$75^3/_4$	
Oblig. N.	5	„	$86^5/_8$	$86^{15}/_{16}$	$86^{15}/_{16}$
dito dito Nat.	5	„	$77^1/_{16}$	$77^9/_{16}$	$77^1/_2$
dito dito	$2^1/_2$	„	$39^1/_4$		
BELGIE.					
Certifk. bij *Rotschild*	$2^1/_2$	pCt.	$52^5/_8$		
BRAZILIE.					
Geldl. 1824, £ 100	5	pCt.	98		
PORTUGAL.					
Obligatiën	3	pCt.	$44^7/_8$	45	45
dito uitgestelde			$24^3/_8$	$24^9/_{16}$	
AMERIKA.					
Venez. Oblig. 6 pCt., nu	$4^1/_2$	„	$36^3/_4$	$36^7/_8$	
Grenada, Oblig.	$3^1/_4$	„	$21^3/_4$	22	
Mexiko, Obl. 1854 £ 100	3	„	$22^1/_4$	$22^5/_{16}$	

Snelpersdruk van L. E. BOSCH EN ZOON,

// BIJVOEGSEL
VAN DE UTRECHTSCHE COURANT VAN
ZATURDAG 11 *April* 1856, N°. 86.

Uit het voorloopig verslag van de kommissie van rapporteurs der Tweede Kamer, belast met het opmaken van het verslag betreffende het wets-ontwerp op het lager onderwijs, geteekend door de heeren *van Nispen van Sevenaar*, *Blaupot ten Cate*, *Heemskerk*, *Thorbecke* en *Bosscha* ontleenen wij het volgende:

In den aanhef leest men eene zelfde opmerking als in het vorig ontwerp is gemaakt, namentlijk toen werd de aandacht gevestigd op een feit, dat de ingezonden Memorie van Toelichting geene andere onderteekening draagt dan die van den Minister van Binnenlandsche Zaken. Volgens enkele leden was er reden om zich daarover te verwonderen. De tegenwoordige voordragt, zeiden zij, betreft eene aangelegenheid, die tot de jongste verandering van Ministerie aanleiding heeft gegeven. Het nieuwe Kabinet heeft bij zijne optreding zich geroepen verklaard om de moeijelijkheden, met opzigt tot de regeling van het lager onderwijs ontstaan, zooveel mogelijk uit den weg te ruimen. Het scheen dus gepast, dat de Minister van Justitie, aan wien de vorming van dat kabinet was opgedragen en die, ook blijkens de gedurende de laatste maanden in de Kamer gevoerde diskussiën, als het hoofd daarvan is aan te merken, door zijne mede-onderteekening bevestigde, dat het tegenwoordig ontwerp de gedachte uitdrukt van geheel het tegenwoordig Bewind. De Minister, door wien thans uitsluitend de memorie is onderteekend, heeft tot een kabinet behoord, hetwelk, uit hoofde der bezwaren, tegen het vorig wets-ontwerp op het lager-onderwijs gerezen, geweken is.

De groote meerderheid toonde aan deze bedenking niet te hechten en met de enkele onderteekening des Ministers van Binnenlandsche Zaken volkomen genoegen te nemen. De Minister is hier meer bepaald verantwoordelijk.

Na uiteengezet te hebben, dat de nieuwe voordragt der Regering niets anders is dan de vorige voordragt, waarbij het bij het optreden van dit ministerie oningediend gebleven regerings antwoord van 't vorig kabinet in eene Memorie van Toelichting van dit kabinet was herschapen, wordt gezegd, dat slechts met opzigt tot één enkel hoofdpunt, de proef om tot bevrediging te geraken, in de tegenwoordige redaktie van art. 21 nedergelegd, het wets-ontwerp nieuw en meer uitsluitend van het tegenwoordig Ministerie afkomstig schijnt. Maar nu mag men de vraag doen, of dan de omwerking van dat enkele wets-artikel eene zaak heeft kunnen zijn van zoo veel omvang, dat daardoor de maandenlange vertraging, die in de behandeling der wet op het lager onderwijs is gebragt, genoegzaam wordt geregtvaardigd. Die vraag laat geen toestemmend antwoord toe. Het geldt hier eene wijziging der wet, die, in plaats van maanden, slechts dagen of zelfs uren overwegens heeft kunnen kosten. Zonder afdoende reden derhalve is de regeling van het lager onderwijs, die reeds in den vorigen zomer ten einde had kunnen worden gebragt, en waaraan sedert lang zoo groote behoefte bestaat, een geheel jaar verschoven. Het daaromtrent plaats gehad hebbende langdurig uitstel heeft geheel noodeloos de werkzaamheid der wetgeving ook met opzigt tot andere gewigtige aangelegenheden verlamd en eene spanning doen voortduren, waaraan in het belang van allen zoo spoedig mogelijk een einde had moeten worden gemaakt. Men kan niet anders dan dien loop der zaak betreuren en zou meenen te kort te doen aan zijne verpligtingen jegens het vaderland, zoo men daartegen niet eene ernstige klagte hooren deed.

Nadat deze bedenkingen voorop waren gesteld, trad men in eene waardering der wijze, waarop het Ministerie door de thans gedane voordragt zijne hoofdroeping heeft trachten te vervullen en bevrediging schenken aan de ingezetenen, die in aan de Kamer gerigte verzoekschriften zich over de vroeger ontworpene regeling van het lager onderwijs bezwaard hebben getoond. Het gold dus daarbij vooral den algemeenen indruk, dien de nieuwe redaktie van art. 21, in verband met enkele andere artikelen van het ontwerp, had gemaakt.

In de meeste afdeelingen vertoonde zich eene kleine minderheid van leden, die verklaarde uit het aangeduide oogpunt door de gedane voordragt uitermate te zijn te leur gesteld. Van deze zijde werd herinnerd, dat het tegenwoordig Ministerie ten gevolge der door de petitionarissen geopperde gemoedsbezwaren aan het roer gekomen is en zich tot het stillen dier beweging bereid heeft verklaard. De eerste vraag, die zich hier opdoet, is dus: wat willen die petitionarissen? Bij hen stond de erkentenis op den voorgrond, dat Staat en Kerk gescheiden zijn en gescheiden moeten blijven. Maar zij verklaarden zich tegen overdrijving van dat beginsel. De Kerk heeft regten in den Staat behouden, die niet ter zijde mogen worden gesteld. De godsdienst mag en kan niet van de volksschool worden verbannen, omdat zij een hoofdelement is van alle onderwijs en opvoeding, en omdat zonder haar de volksschool niet nationaal zou zijn. Van deze beginselen uitgaande, verlangden de petitionarissen òf splitsing der openbare school naar de gezindheden, òf de gemengde openbare school, maar zoodanig ingerigt, dat aan het onderwijs een positief Christelijk element ten grondslag lag, en dus alleen voor de Israëlitische kinderen afzonderlijke scholen noodig waren.

Was nu door het Ministerie aan dit tweeledig verlangen voldaan, of waren althans tot zekere hoogte de gemoedsbezwaren der petitionarissen uit den weg geruimd? De bedoelde leden moesten deze vraag regtstreeks ontkennend beantwoorden. Het woord *Christelijke* was, ja, in de wet genoemd, maar op eene wijze en in een verband, die alle kracht daaraan ontnam en het tot niets meer maakte dan eene bedriegelijke leus, het is waar, de nieuw bijgevoegde 4de zinsnede van art. 21 der wet scheen bij den eersten opslag geschikt om eenige bevrediging te schenken aan hen, die een meer bepaald Christelijk-godsdienstig onderwijs voor hunne kinderen verlangden; maar ook deze bijvoeging was, bij nader inzien, niets anders dan eene misleiding.

Die misleiding was, naar het oordeel der leden wier gevoelen thans wordt uitgedrukt, te grooter, omdat de Regering, den schijn van eenigermate aan het verlangen der petitionarissen toe te geven, in 't wezen der zaak bij het nieuwe ontwerp aan eene geheel tegenovergestelde rigting koncessiën heeft gedaan. In plaats van toenadering te ontmoeten, stuitte men, bij het vergelijken der tegenwoordige voordragt zelfs met de onmiddellijk voorafgegane, op verwijdering en achteruitgang.

Zoo zegt de Regering o. a. in hare Memorie, dat »zij niets anders begeert, dan dat de openbare gemengde school zoo zij ingerigt, dat *de kinderen van alle gezindheden* daarvan gerustelijk kunnen gebruik maken. Zij wil alzoo geene *eenzijdige rigting* volgen of gevolgd hebben." Geheel in overeenkomst met die verklaring is het 2e lid van art. 21 van het ontwerp zoodanig gewijzigd, dat, terwijl vroeger alleen sprake was van het niet kwetsen op de openbare school der begrippen van de gezindheid, waartoe de *aanwezige* kinderen behooren, thans de godsdienstige begrippen van andersdenkenden in het algemeen, en dus ook de begrippen van niet vertegenwoordigde gezindten, moeten worden geëerbiedigd. De deur, vroeger nog ten halve geopend, is dus thans geheel gesloten. Of dit nog niet genoeg ware, is uit de artikelen wegens de examina der onderwijzers de afzonderlijke vermelding der gewijde en der vaderlandsche geschiedenis weggevallen, als om te doen zien, dat bij het onderrigt in de geschiedenis al wat tot godsdienstige overtuiging en daarmede verbondene nationale herinneringen betrekking heeft, zorgvuldig moet worden vermeden. Wel verre dus dat de wet aan de bestaande gemoedsbezwaren eenige voldoening zou geven, is zij uit dat oogpunt nog meer stuitend geworden dan te voren.

Naast dit gevoelen van enkele leden stond dat van anderen, die door de wet, zoo als zij daar ligt, tamelijk voldaan waren. In hun oog is voor de toekomst van ons volk, voor het aankweeken van godsdienstzin in het zoo ontvankelijk gemoed der kinderen, de gesplitste openbare school de meest wenschelijke, maar met de Grondwet is die splitsing niet overeen te brengen; men zou daarenboven ligt in de uitvoering op onoverkomelijke hinderpalen stuiten. De wetgever kon daarom niet verder gaan dan tot de verklaring, dat het lager onderwijs aan de opleiding tot Christelijke deugden dienstbaar moet worden gemaakt.

Nog eene derde meening deed zich kennen, voorgestaan door leden, die niets anders wenschten dan het behoud der gemengde openbare school, en er voor uitkwamen, dat deze school, aan welke onze natie te regt sedert eene reeks van jaren gehecht is, eenig en alleen voor den maatschappelijken toestand van Nederland past. Verscheiden dezer leden konden in de tegenwoordige poging tot bevrediging, de laatste alinea van art. 21 evenwel daargelaten, berusten. Naar hunne opvatting heeft de wet uit het thans behandeld oogpunt geene wezenlijke verandering ondergaan. Ook toen in het vorig ontwerp gesproken werd van een onderwijs, dat aan de bevordering van godsdienst en zedelijkheid bevorderlijk wordt gemaakt, lazen zij daarin niets anders dan hetgeen in het tegenwoordig ontwerp is uitgedrukt. In eene maatschappij als de onze, door het Christendom gevormd en van Christelijke beginselen doortrokken, kan, waar van godsdienst en zedelijkheid sprake is, niet anders dan aan de reinste zedeleer, aan Christelijke deugden worden gedacht.

Tegenover dit gevoelen stond dat van anderen, die het gedeeltelijk toegeven aan den wensch der petitionarissen ten hoogste wraakten. »Die toegevendheid, zeiden zij, zal u niet baten. Uw ontwerp heeft, in plaats van te bevredigen, te leur gesteld. Maar al ware het anders, moogt gij dan uit het oog verliezen, dat gij door toe te geven aan de eene zijde, aan de andere hebt gekrenkt?"

Te midden van dien strijd van meeningen vond de meerderheid alle reden, om den loop te betreuren, die aan geheel deze zaak gegeven is. Degenen, die thans over groote teleurstelling klaagden, hadden zelven getracht den grooten hoop op te roepen, om zich met een onderwerp van wetgeving te mengen, welks ware aard niet onder ieders beoordeeling valt. Ziende, dat zij hun lievelingsdenkbeeld langs den weg eener bezadigde diskussie niet konden bereiken, hadden zij demagogische middelen te baat genomen en door het beroep op eene numerieke meerderheid trachten te overwinnen. Zij hadden daarbij gehandeld in strijd met hun eigen beginsel. Ook aan de zijde der meerderheid kon, indien men slechts voor misbruik en verkeerde opvatting zeker ware, tegen het spreken van *Christelijke deugden* in de wet niet de allerminste bedenking bestaan. Voor zoover de schoolonderwijzer zich op het gebied des opvoeders begeven mag en begeven moet, zal hij onder eene natie als de onze niet anders dan tot *Christelijke* deugd kunnen opwekken. Maar het bleef een treurig verschijnsel, dat het noemen van dat woord noodig was gekeurd door degenen, die steeds op den Protestantschen oorsprong van onzen Staat wijzen en van eene Protestantsche maatschappij spreken. In zulk eene maatschappij, waar het Christendom niet anders kan zijn dan vrucht van vrije overtuiging, heeft het geven eener officiëele sanktie aan dat Christendom door de wet iets ongerijmds. Hoe dit zij, de meerderheid kon het niet anders dan afkeuren, dat op den eisch van petitionarissen een woord in de wet is gebragt, dat zoo zeer kon worden misbruikt. Zij kon de vrees niet verbergen, dat eene poging tot bevrediging, die toch zoo weinig bevredigde, twist en beroering zou levendig houden op een gebied, waar voor het welzijn der volgende geslachten eendragtige zamenwerking zoo wenschelijk en noodig is.

De meerderheid betreurde het, dat de Reg. hare geheele aandacht had gewijd aan het betwiste punt van godsdienstigen aard, en zooveel andere hoofdpunten die voor de opbeuring en den bloei van ons schoolwezen van het hoogste gewigt worden geacht, slechts vlugtig heeft behandeld, en daarom de zoo gewenschte veranderingen in hoofdzaken heeft achterwege gelaten. Zoo is geen gevolg gegeven aan den toch zoo billijken en natuurlijken wensch, dat de kring van het lager onderwijs voor de openbare school in eene groote gemeente, in een der middelpunten van beschaving van ons land, wijder mogt kunnen zijn, dan de kring van dat onderwijs in een afgelegen gehucht. Zoo zoekt men nog altijd te vergeefs in de wet naar organieke bepalingen betrekkelijk de opleiding der onderwijzers, en wordt dus de grondslag niet gelegd, waarop het gebouw van een verbeterd lager schoolwezen alleen rusten kan. Zoo zijn in de derde plaats de geopperde denkbeelden

omtrent eene betere regeling van het schooltoezigt geheel afgewezen en blijft de Regering in dat opzigt aan een stelsel hangen, dat, naar de innige overtuiging van zeer vele leden, verkeerd zou werken en onder 't welk de levendmakende geest in ons schoolwezen zou blijven ontbreken. De meerderheid had die vasthoudendheid hier, waar geenerlei partijbelang in het spel komt, maar alleen bevordering der groote zaak van het volks-onderwijs bedoeld wordt, met bevreemding gezien.

Vele leden hadden gehoopt, dat de Regering ook andere punten nader zou behandeld hebben, en betreurden het stilzwijgen o. a. op het punt der schoolpligtigheid zeer, omdat zij nog altijd de invoering der schoolpligtigheid in den een of anderen vorm uiterst wenschelijk bleven achten. Naar mate men aan de weldaad van het lager onderwijs hooger gewigt hechtte, moest men er te meer prijs op stellen, dat niet zoo vele duizenden kinderen door de schuld hunner ouders van die weldaad verstoken bleven.

De groote meerderheid oordeelde het overbodig op dit punt bij vernieuwing in ontwikkeling te treden. De zaak scheen daarvoor te duidelijk. Wettelijke invoering der schoolpligtigheid is alleen dáár mogelijk, waar alle onderwijs van staatswege gegeven wordt; niet in Nederland, onder onze Grondwet, die het beginsel der vrijheid van onderwijs erkent en welker geheele geest strijdig is met den dwang, dien men langs dezen weg den huivader zou aandoen. Ongetwijfeld is het een groot en bedenkelijk kwaad, dat in een beschaafd land als het onze nog zoo veel duizenden kinderen geenerlei of slechts een zeer gebrekkig en onvolledig lager onderwijs genieten. Het is echter eene dwaling te meenen, dat alleen door het aandoen van dwang, die dan nog niet eens altijd de verlangde werking zou hebben, dat kwaad te genezen is. Verlevendiging van den ijver voor het lager schoolwezen, ook door den zedelijken invloed van een goed geregeld, werkzaam schooltoezigt, zal veel tot die genezing kunnen bijdragen. Men beginne met zorg te dragen, dat in alle gemeenten zonder onderscheid gelegenheid bestaat om elk kind van behoeftige ouders eene plaats op de volksschool te doen erlangen, en het aantal der niet schoolgaande kinderen zal reeds daardoor aanmerkelijk verminderen. Wat het geuite verlangen betreft omtrent maatregelen tegen het doen werken in fabrieken van kinderen, die geen lager onderwijs genoten hebben, zoo aan dien wensch gevolg te geven is, kan hij toch bij de thans behandelde wet geene voldoening vinden.

Hiermede de algemeene beschouwingen afgeloopen zijnde, wordt er overgegaan tot de afzonderlijke artikelen.

Op art. 1 wordt dadelijk de opmerking gemaakt, dat de groote meerderheid der leden eene andere rigting in dat art. had verwacht, omdat zij herhaaldelijk den wensch had geopenbaard, dat de wet wel voor hetgeen in iedere openbare lagere school moet worden geleerd een minimum vaststelle, maar gepaard met het voorschrift, dat verpligte uitbreiding van dat minimum plaats hebbe tot bepaald aangewezene vakken, zoodra de overheid oordeelt, dat daaraan behoefte bestaat.

De Regering wil dit niet, maar dan mag men weder het voorbeeld in herinnering brengen, dat op een afgelegen eiland in de Zuiderzee het lager onderwijs niet zoo hoog behoeft opgevoerd te worden als in eene onzer aanzienlijkste steden; de Regering heeft de juistheid hiervan zoo begrepen, dat zij haars ondanks erkent, dat het opkomend geslacht op beide plaatsen alleen *„tot op zekere hoogte"* gelijk staat, en dat in een middelpunt van beschaving een overgroot aantal kinderen behoefte heeft aan een *„verder voortgezet en meer omvattend"* onderrigt. Maar zoo die behoefte bestaat, waarom dan niet bij de wet zorg gedragen, dat daarin behoorlijk worde voorzien? Waarom zich blootgesteld aan het verwijt, dat de lagere school van 1857 op bekrompener leest geschoeid zou zijn, dan die van 1806, en dus de tegenwoordige wet, in plaats van tot voorwaarts streven op de baan van beschaving en kennis op te wekken, achteruitgang zou wettigen?

Al spraken de schoolverordeningen van 1806 in deze ook minder duidelijk, onloochenbaar is het feit, dat onder hare werking het lager onderwijs op vele openbare scholen verder is uitgebreid, dan volgens art. 1, in verband met art. 15 van het ontwerp, gevorderd wordt. Men denke slechts aan den zang, waarin op sommige dier scholen voortreffelijk, in verre de meeste althans eenig onderwijs gegeven wordt. Toch zou, zooals de voorgedragene wet thans ligt, het zingen op geene enkele openbare lagere school tot de *verpligte* vakken van onderwijs behooren. Ja maar, zegt de Memorie van Toelichting, zingen, teekenen en gymnastiek kunnen niet wel onder het lager onderwijs worden gebragt. Te vergeefs echter zoekt men naar redenen, waarom dit onmogelijk zou zijn; waarom eene Nederl. wet niet even ver zou kunnen gaan als de Fransche van 1850, die in art. 23 met zooveel woorden zegt: „L'enseignement primaire comprend .... le dessin linéaire, le chant et la gymnastique."

Bij de rigting dan van het lager onderwijs te geven, moest natuurlijk naar de algemeene behoefte gelet worden, niet naar die van enkelen. Velen vonden dan ook in die overtuiging behoefte tot eene scheiding in 2 klassen, te meer nu ook de beginselen der wiskunde onder de vakken van 't lager onderwijs zijn gebragt, welker onderrigt toch niet voor alle gemeenten noodig schijnt. De mogelijkheid der uitbreiding werd nog nader betoogd, doordien het invoer van onderwijs in handwerken voor meisjes op talrijke scholen noodig werd geacht.

Bij artikel 2 kwam de zaak der subsidie nader ter sprake, en vooral in hoeverre ook bijzondere scholen gesubsidiëerd dienden te worden. Naar 't gevoelen der meerderheid, moesten gesubsidieerde scholen aan de hoofdvoorwaarde, bij de wet aan de openbare scholen opgelegd, beantwoorden, dat is, de toegankelijkheid voor alle kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindte, met al wat daarmede in verband staat, moet er op worden toegepast. Doet men dit niet, laat men het subsidieren van bijzondere scholen toe, zoodat zij in den vollen zin des woords bijzondere scholen blijven, nadeelen en gevaren van meer dan eenen aard zullen er uit voortvloeijen. De weldadigheid van vermogende landgenooten, die voor een bijzonder doel of om te voorzien in eene bijzondere behoefte, bijv. voor het onderwijs van meisjes, eene school oprigten, zal langs dien weg veeler tegengegaan dan bevorderd worden.

Bij art. 3 kwam men in een der afdeelingen terug op het denkbeeld, om aan de huisonderwijzers, die thans in het genot zijn der bevoegdheid tot het gezamenlijk onderrigt geven aan een vijftal kinderen uit onderscheidene gezinnen, die bevoegdheid te laten behouden.

Bij art. 4 wezen vele leden op de noodzakelijkheid van stelliger bepalingen omtrent de ruimte der schoollokalen en op het bezit zoo veel mogelijk van opene speelplaatsen. In twee der afdeelingen werd het denkbeeld geopperd, om het regt tot het ongeschikt verklaren van het schoollokaal niet enkel aan de plaatselijke schoolkommissie, maar ook aan den districtsschoolopziener toe te kennen. Nagenoeg algemeen blijft men overtuigd, dat de wetgever in het publiek belang ongevakcineerde kinderen, die de natuurlijke kinderziekte niet gehad hebben, van de scholen [illegible] moet.

Bij art. 6 werd opgemerkt, dat zoo niemand hoegenaamd, die niet het vereischte examen heeft afgelegd, aan het geven van lager onderwijs mag deel nemen, ook hij niet, wiens maatschappelijke stand reeds aanduidt, dat hij daarvan geen beroep maakt, en die daartoe, zonder eenige belooning te verlangen, door de edelste drijfveren wordt aangezet, soms eene harde, noodelooze uitsluiting zou plaats hebben. Aan den anderen kant erkende men, dat het eene bedenkelijke zijde heeft, den grondwettigen eisch, dat ieder die lager onderwijs geeft, het bewijs van bekwaamheid en zedelijkheid moet hebben geleverd, door het maken van uitzonderingen te verzwakken. De deur voor menig misbruik zou daardoor worden geopend. Ten slotte vereenigden de meeste leden zich met het ook reeds vroeger geopperd denkbeeld, om wel het algemeen verbod van het geven van lager onderwijs voor ieder, die niet in 't bezit is der gevorderde bewijzen van bekwaamheid en zedelijkheid te behouden, maar daarnevens een regt van dispensatie door den Koning in bijzondere gevallen te stellen. Bepaald scheen echter eene uitzondering op den gestelden regel noodzakelijk, namelijk ten behoeve dergenen, die in 't bezit zijn van eenen akademischen graad. Met opzigt tot de noodzakelijkheid der bepaling, dat vreemdelingen, die lager onderwijs willen geven, eene afzonderlijke vergunning des konings behoeven, waren de gevoelens verdeeld.

Bij art. 11 merkt men o. a. op, dat ofschoon men zich geenszins tegen het denkbeeld verzet, dat in bepaalde gevallen voor den onderwijzer, die de bevoegdheid tot het geven van lager onderwijs verloren heeft, de gelijkheid heropend worde om zich aan het vak te wijden waarvoor hij is opgeleid en bijzonderen aanleg kan hebben, men moet opkomen tegen de wijze, waarop dat teruggeven der bevoegdheid afhankelijk wordt gemaakt van het welmeenen des Konings en als eene gunst beschouwd wordt. Verre van daar, behoort de uitzondering niet te worden toegepast, dan wanneer uit den aard van een bijzonder geval blijkt, dat de regel voor dat geval te streng zou zijn. Datgene moet daarbij worden betracht wat men, vooral ook in het Engelsche regt, *equity* noemt. Gunst of ongunst kan er zelfs in de verte niet bij in aanmerking komen. Mogt deze hier werken, de gelijkheid van regt voor allen zou worden verbroken.

Bij gelegenheid van de behandeling van art. 12 verklaarden zeer vele leden zich zeer te leur gesteld door de wijze, waarop de Regering den aandrang van het vorig Voorloopig Verslag op het opnemen in de wet van organieke bepalingen wegens de opleiding der onderwijzers beantwoordt. Met nadruk was in dat verslag de stelling ontwikkeld, dat de toekomst van ons lager onderwijs ten eenen male afhankelijk is van de aankweeking van voor hunne taak volkomen berekende, evenzeer door beschaving als door kennis uitmuntende onderwijzers. Liever, zeide men, zag men een aantal overigens nuttige bepalingen uit de wet op het lager onderwijs wegvallen, dan dat zij niet de kiem bevatten zou van eene afdoende regeling dezer zaak. Te gelijk was in de bijzonderheden aangewezen, welke beginselen, naar het oordeel der groote meerderheid, omtrent dit gewigtig onderwerp in de wet moesten worden opgenomen, namelijk: 1°. de oprigting van althans twee rijks-kweekschool; 2°. het openen van een normalen kursus, of kursus van paedagogische lessen bij een zeker aantal modelscholen, waarvan er door den tijd in elke provincie ééne zou kunnen bestaan; en 3°. de aanmoediging der opleiding van onderwijzers bij de gewone lagere scholen.

Het ontwerp voldoet in geen enkel opzigt aan het geuit verlangen, met uitzondering alleen, dat daarin thans het beginsel der vestiging van minstens ééne rijks-kweekschool voorkomt. Maar juist zulk een beginsel zou men ongaarne in de wet opgenomen zien. Zoo zij van *rijks*-kweekscholen spreekt, moet de vestiging van althans *twee* zulke instellingen worden voorgeschreven. De behoefte aan onderwijzers, geschikt om in allen deele eer te doen aan hunne roeping en het staatsonderwijs tot hoogeren trap te voeren, is te groot, dan dat daarin door ééne kweekschool te voorzien ware. Allermeest is de vestiging van twee kweekscholen noodzakelijk, omdat anders de paedagogie hier te lande ligt eene te eenzijdige rigting zou kunnen nemen. De Haarlemsche kweekschool heeft maar al te veel aanleiding gegeven om vrees voor zulk eene eenzijdigheid te wettigen.

Aan hetgeen verder in het artikel voorkomt, namelijk dat ter opleiding van onderwijzers jaarlijks eene som in de begrooting der Staatsuitgaven wordt voorgedragen, laat zich niet de minste waarde hechten. Zonder zoodanige vermelding is de Regering tot die voordragt volkomen bevoegd, zelfs verpligt.

Het beginsel in art. 15 uitgedrukt dat de openbare lagere school eene gemengde zal zijn, was, naar het bijna eenparig gevoelen, beter en ondubbelzinniger bepaald dan in het vorig ontwerp. Dit [illegible] strijd over dit hoofdbeginsel hervat werd. Er waren daarbij leden, die zich bepaalden tot het doen der verklaring, dat indien zij ook in het afgetrokkene, met het oog op de hoogere belangen der jeugd, aan de vestiging van openbare scholen, voor eene bepaalde godsdienstige gezindte geschikt, de voorkeur gaven, zij in de omstandigheden, waarin ons vaderland verkeert, het niet oirbaar achtten, op het inslaan van dien weg aan te dringen. Het vraagstuk moest, althans voor het tegenwoordige, als voldongen worden beschouwd. In een later tijdsgewricht zou men welligt in dit opzigt tot eene betere overtuiging komen. Enkele andere leden keurden regtstreeks het behoud der gemengde school af. Hunnes inziens stelt de Regering zich de zaak verkeerd voor, en is de gemengde school geenszins nationaal, geenszins een middel tot onderlinge verbroedering. Sedert 1806 heeft die school hier te lande bestaan, zonder dat de belijders der onderscheidene gezindten nader aan elkander zijn gebragt. Geene volksschool is denkbaar zonder godsdienstige tint.

De groote meerderheid daarentegen bleef met nadruk de gemengde school voorstaan. Wij kiezen die school, zeiden deze leden, niet als een noodzakelijken uitweg; wij brengen daarbij onze innerlijke overtuiging niet aan deze of gene maatschappelijke behoefte ten offer; maar houden het er voor, dat ons beginsel het eenig goede en ware is, te verkiezen niet enkel voor Nederland, maar voor elken anderen beschaafden Staat. Het zal naauwelijks herhaling behoeven, dat de groote meerderheid zich met dit artikel niet kan vereenigen, voor zoover daarin het beginsel ligt, dat het onderwijs op alle lagere scholen denzelfden omvang hebben moet.

In twee der afdeelingen heeft men bij art. 17 zich met nadruk verklaard tegen het denkbeeld, dat aan den hoofd-onderwijzer eerst dan een kweekeling zou worden toegevoegd, als het aantal zijner leerlingen zeventig bedraagt. Eene school van omtrent 70 leerlingen is te talrijk, dan dat een enkel man daarop behoorlijk klassikaal onderwijs geven kan.

Ongaarne heeft men gezien, dat de regering bij art. 18. van het verlangen der Kamer tot het verkrijgen van volledige statistische opgave omtrent de tegenwoordige inkomsten der gemeente-onderwijzers niet heeft voldaan. Die opgaven zouden voor eene goede beoordeeling van hetgeen de wet omtrent de gemeentelijke bezoldiging der onderwijzers beveelt uitstekend te stade zijn gekomen.

Door een aantal leden werd tevredenheid aan den

dag gelegd, dat het minimum van de jaarwedde des hoofdonderwijzers thans op ƒ400 is gebragt. Anderen vonden die in enkele provinciën te hoog. Algemeen bleef men er aan hechten bij het vaste inkomen een veranderlijk inkomen uit de schoolgelden te doen toekennen.

Naar het gevoelen van een aantal leden is de wet in art. 20 met opzigt tot de wijze van benoeming des hoofdonderwijzers wezenlijk verbeterd. Zij zagen in de thans voorgedragene regeling eene billijke verdeeling van invloed tusschen het gemeentebestuur en den schoolopziener. Vooral ten platten lande kon de keus des hoofdonderwijzers niet uitsluitend aan den gemeenteraad worden overgelaten.

Vele andere leden zagen in de voorgestelde wijze van benoeming groot bezwaar. Bij enkelen hing dit bezwaar zamen met het door hen reeds vroeger geopperd denkbeeld, dat eene goede keus der gemeente-onderwijzers niet verzekerd is, zoo de benoeming niet regtstreeks van staatswege uitgaat.

Eindelijk kwam men met nadruk op tegen het denkbeeld om bij verschil over het opmaken der voordragt, Gedeputeerde Staten te laten tusschen beide komen. Zoodanige tusschenkomst in een vraagstuk, waarbij het een strijd geldt over personen, wier betrekkelijke waardij Gedeputeerde Staten onmogelijk kunnen beoordeelen, scheen hoogst ongepast en strijdig met de roeping van dat provinciaal kollegie.

Ook met opzigt tot de wijze van benoeming der hulponderwijzers bestond verschil van gevoelen.

Verscheidene leden zagen voor het beperken der vrijheid van den gemeenteraad omtrent het ontslag der onderwijzers, geene genoegzame reden. Hunnes inziens is het geenszins te vreezen, dat de gemeenteraad ligtvaardig of zonder afdoenden grond tot het ontslag zal besluiten. Het ligt niet in onze zeden om, waar het de verwijdering van eenen ambtenaar geldt, met drift of overijling te werk te gaan.

Er kan behoefte bestaan, om de schorsing oogenblikkelijk te bevelen. Aan eenen onderwijzer bijv., die zich aan mishandeling van een kind heeft schuldig gemaakt, moet, zelfs in 't belang van de rust der gemeente, het komen in de school terstond kunnen worden ontzegd. Zou het daarom niet beter zijn, het regt van schorsing aan burgemeester en wethouders toe te kennen, onder verpligting van wegens dien maatregel en de redenen, die daartoe hebben geleid, zoo spoedig mogelijk rekenschap aan den raad te geven.

De beschouwingen over artikel 21, dat als het hoofdpunt van de nieuwe wet moet beschouwd worden, zijn te belangrijk, om die te verkorten, weshalve wij die in haar geheel overnemen.

„*Alin.* 1. Van de zijde der kleine minderheid, die het tegenwoordig artikel vooral ook bestrijdt, op grond, dat het daarbij voorgestelde geenszins beantwoordt aan de roeping van een ministerie, 't welk de gerezen gemoedsbezwaren omtrent de regeling van het lager onderwijs moest helpen uit den weg ruimen, werd op nieuw beweerd, dat de formule: „*opleiding tot alle maatschappelijke en Christelijke deugden*" niets anders is dan eene bedriegelijke leus. Die formule wordt, zoo zij nog iets beteekende, ten eenen male krachteloos gemaakt door het 2. lid van het artikel, waaruit blijkt, dat de Regering blijft vasthouden aan de negatieve opvatting van het voorschrift van art. 194 der Grondwet omtrent de eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen. Verwijdering van alles wat zelfs in de verte strijdig kan worden geacht met den eerbied aan de begrippen van andersdenkenden verschuldigd, laat zich niet voorstellen dan door aan te nemen, dat het positief Christendom geheel van de scholen verbannen zal zijn. Zoo daaromtrent nog eeuige twijfel kon overblijven, de Memorie van Toelichting zou dien ophelderen. Daar wordt op bladz. 28 betoogd, dat de Nederlandsche Israëliet geen bezwaar kan zien in het behoud eener „*benaming*", waaraan zijne Christen-medeburgers gehecht zijn. Daar worden tevens degenen, die voor eene eenzijdige opvatting der woorden: *Christelijke deugden* beducht waren, gerustgesteld door de verzekering, dat de Regering geene eenzijdige rigting beoogt of gevolgd wil hebben. Maar dan volgt ook, dat op de openbare school Christus niet als Zaligmaker kan worden genoemd; dat het lezen uit den Bijbel daar niet is toegelaten; dat over de gewijde geschiedenis moet worden gezwegen; ja, dat de onderwijzer tot zijne schoolkinderen niet van *Mohammed* als van eenen valschen profeet zal kunnen spreken. Niet slechts zullen, volgens het stelsel der wet, op de openbare school kinderen van Israëlieten met die van Christenen vermengd zijn, maar een Israëlietisch onderwijzer zal aan het hoofd eener school van Christen kinderen kunnen staan. Wat wordt er, vroegen deze leden, bij zoodanig stelsel van de opleiding tot Christelijke deugden? Wat zijn deze deugden buiten den grondslag der betrachting om Gods en Christus wille? Niets anders dan de boom, zonder den wortel. Zoo al sommige uitdrukkingen der Memorie van Toelichting het vermoeden begunstigen, dat de Regering eene meer bepaalde of andere beteekenis aan de woorden: *Christelijke deugden* wil gehecht hebben; zoo dat stuk bijv. te kennen geeft, „dat die formule genoegzame vrijheid laat, om in de onderscheidene behoeften te voorzien", laat zich daaruit toch niet anders afleiden, dan dat òf eene verwachting wordt voorgespiegeld die niet kan worden bevredigd, òf dat het schoolonderwijs opleiding zal zijn tot een rationalistisch Christendom. Kon dit laatste het geval worden, dan ware het nog veel beter, dat de school zonder eenige godsdienstige kleur, het onderwijs stipt onzijdig bleef, en dus het begrip van godsdienstlooze school zuiver wierd bewaard.

„Door de leden, die met de verandering in het thans behandelde art. 21 vrede hebben, of daarin zelfs eene wezenlijke verbetering zien, werden sommige der voorafgaande stellingen met ernst bestreden. Bij de behandeling van een zoo teeder onderwerp, zeiden deze leden, is het niet moeijelijk door overdrijving en hardheid van uitdrukking af te schrikken; maar langs dien weg wordt het pleit niet beslecht, noch het belang der zaak bevorderd. Ware in de wet het stelsel van fakultative splitsing der scholen opgenomen, het zou niet moeijelijk vallen, die splitsing, met het oog op het groote aantal hier te lande bestaande gezindten, in een even onbehagelijk daglicht te stellen. Zoo sprak men weder van de verwijdering van alle positief Christendom van de school, terwijl dan toch de Christelijke zedeleer evenzeer een deel van het positief Christendom uitmaakt als het dogma. Men gewaagde van eene godsdienstlooze school, waar dan toch van Christelijke deugdsbetrachting, van opleiding tot alle Christelijke deugden de rede is. Eene zoo ongunstige opvatting kon alleen wortelen bij hen, in wier oog niets anders den naam van godsdienst verdient, dan het door hen omhelsd dogmatisch leerstelsel. Zoo al kon toegegeven worden, dat aan de schooljeugd iets meer moet worden gegeven dan de opleiding tot alle Christelijke deugden, is daarom die opleiding op zich zelve niet verkeerd, maar kan zij integendeel strekken tot grondslag van het godsdienst-onderwijs dat deze wet te regt aan de kerkleeraren overlaat. Die uiterste gevolgtrekkingen omtrent al hetgeen onder het voorgedragen stelsel van de school zou moeten worden geweerd, kon men almede van deze zijde niet toegeven. Zelfs het lezen uit den Bijbel behoefde niet onvoorwaardelijk te worden geweerd, al behoort daarbij onbetwistbaar naar de omstandigheden gehandeld en zeer bijzonder op het voorschrift van het 2e lid van het artikel gelet te worden. In elk geval zou de schoolonderwijzer niemand kwetsen, die van de spreuken en verhalen, van de gelijkenissen en lessen, in den Bijbel vervat, een oordeelkundig gebruik maakte, om zijne scholieren tot Christelijke deugden op te leiden.

„Ten voordeele der formule zelve werd van deze zijde aangevoerd, dat het toch werkelijk bezwaar in had woorden uit de wet weg te laten, die sedert vijftig jaren de rigting van ons schoolwezen hebben gekenmerkt. Verscheiden dezer leden hadden in de uitdrukking van het vorig ontwerp: „*bevordering van zedelijkheid en godsdienst*," niets anders gelezen, dan wat zij hier wedervonden. Maar nu de weglating der in 1806 gebezigde woorden tot zooveel ergernis aanleiding had gegeven, achtten zij toegevendheid op dit punt staatkundig en noodzakelijk. Het bezwaar was toch voortgesproten uit een loffelijk beginsel, de vrees namelijk, dat men op de volksschool ooit verpligt zou kunnen worden, geringschatting te dulden van dat Christelijk beginsel, 't welk geheel onze maatschappij bezielt. In zekeren zin zijn de thans herstelde woorden tegen de vijanden van het Christendom en de bestrijders van zijnen beschavenden invloed gerigt. Voor misverstand en verkeerde gevolgtrekking wordt genoegzaam gewaarborgd door de alinea's 2 en 3. van het artikel. In dat verband beschouwd, beteekende de uitdrukking niets meer, dan dat ook het lager onderwijs doortrokken moest zijn van eene Christelijke gezindheid, die alle miskenning van de begrippen van andersdenkenden uitsluit en vrij blijft van het op den voorgrond brengen van alle dogmatische leerstellingen.

„Een groot aantal leden bleef zich op een ander standpunt plaatsen. Zij erkenden gaarne, dat, indien men de uitdrukkingen: „*opleiding tot maatschappelijke en Christelijke deugden*" beschouwen kon geheel op zich zelf, afgescheiden van de geschiedenis dier woorden, van hetgeen daarover in den laatsten tijd is voorgevallen en van de tegenwoordige Memorie van Toelichting, hare opneming in de wet niets bedenkelijks zou hebben. Wat daartegen nog mogt kunnen worden ingebragt verviel uit dit oogpunt door de uitdrukkelijke voorschriften van het 2de en 3de lid van art. 21. Opwekking tot Christelijke deugd is, men zeide het gaarne na, een goed paedagogisch beginsel. Als die opwekking alleen op zoodanige wijs mag plaats hebben, dat aan den eerbied voor de godsdienstbegrippen van andersdenkenden niet wordt te kort gedaan, en als dus ook, gelijk alin. 3 van het artikel uitdrukkelijk bepaalt, alle leerstellig godsdienst-onderwijs van de school blijft uitgesloten, is van het opnemen van het beginsel in de wet geenerlei misbruik te duchten. Alleen bleef ook dan nog verduidelijking der uitdrukking wenschelijk. Het „*dienstbaar maken*" van het schoolonderwijs aan de opleiding tot Christelijke deugden bleef voor misverstand vatbaar. Er lag daarenboven iets ongerijmds in, dat de wetgever zoodanige strekking van het schoolonderwijs gebood, omdat er uit af te leiden ware, dat hij eene geheel andere strekking zou kunnen voorschrijven. De zaak is te heilig, te zeer boven allen twijfel verheven, dan dat de wetgever ze anders dan als van zelf sprekende vermelden mag. In dien geest werd in het vorig Voorloopig Verslag eene redaktie van de thans behandelde zinsnede voorgesteld; aan welke redaktie, ook wegens het gebruik van het veelomvattend woord: *godsvrucht*, velen nog de voorkeur gaven. Eindelijk rust de afscheiding der woorden: *maatschappelijk* en *Christelijk* op een minder helder begrip der zaak. Van *Christelijkmaatschappelijke* deugden behoorde de rede te zijn.

„Maar zoo dus aan de thans behandelde alinea van art. 21, in verband met de beide volgende, eene uitlegging te geven is, geenszins strijdig met de hoofdgedachte der wet en het voorschrift van art. 194 der Grondwet, verandert de zaak van aard, als men op de geschiedenis der veelbesprokene woorden let. Zij maken geenszins een deel uit der schoolwet van 3 April 1806, maar komen voor in een reglement, vele weken na het tot stand brengen dier wet door den Raadpensionaris, zonder nadere ruggespraak met de toenmalige wetgevende magt, vastgesteld. Weldra hebben zij aanleiding gegeven om in onze volksschool eene meer eenzijdige rigting te brengen, of zijn zij als voorwendsel gebruikt, om die rigting eenigermate te regtvaardigen. De klagten, in den boezem der Staatskommissie van 1840 over die rigting ingebragt, steunden gedeeltelijk ook op de uitlegging aan de woorden: *Christelijke deugden* gegeven. Thans zou de wederopening, in weerwil der in alinea 2 en 3 van het artikel genomene voorzorgen, op nieuw bedenkelijke gevolgen kunnen hebben. Men zou kunnen beweren, dat de Christelijke deugden alleen te kennen zijn uit den Bijbel; dat deze daarom op de volksschool moet worden gebragt; en dat de Christelijke geloofsleer, voor zoover zij tot deugdsbetrachting aanspoort, niet geheel vreemd kan blijven aan het lager onderwijs. Zoo zou eene schijnbaar onschuldige en op zich zelve onberispelijke uitdrukking tot het afdwalen op het gebied der positieve kerkleer kunnen leiden. Niet enkel het gebeurde in den laatsten tijd wettigt zulk eene beduchtheid voor verkeerde uitlegging. Reeds kort na de invoering der wet van 1806, die dan toch insgelijks het beginsel der gemengde school huldigde, treft men voorbeelden aan van spitsvindige redeneringen, waarmede afwijking van dat beginsel bewimpeld werd. Om zich daarvan te overtuigen, heeft men slechts de *Ophelderende aanmerkingen betrekkelijk de Algemeene Boekenlijst* te raadplegen, die onder dagteekening van Herfstmaand 1810, door den heer *van den Ende* onderteekend, met die boekenlijst zelve, het licht zagen. Wat daarin over het gebruik des Bijbels op de volksschool voorkomt, laat zich uit het oogpunt van naauwgezette toepassing der wet niet verdedigen.

„Inzonderheid echter is de Memorie van Toelichting tot dit wets-ontwerp geschikt om aan het denkbeeld voedsel te geven, dat door de opleiding tot Christelijke en maatschappelijke deugden nog iets anders wordt bedoeld, dan hetgeen die woorden medebrengen. Men mag niet ontveinzen, dat die memorie, in plaats van rond en open de meening der Regering over het thans behandeld punt bloot te leggen, verscheidene uitdrukkingen behelst van hoogst dubbelzinnigen aard, en maar al te zeer met de letter en den geest der wet in strijd. Gezegden, die ieder voorstander der gemengde school gaarne zal onderschrijven, ook omdat zij uitdrukkelijk medebrengen, dat alle kerkelijk leerstellig onderwijs van die school moet uitgesloten blijven, worden in dat stuk voorafgegaan of gevolgd door andere van eene geheel tegenovergestelde strekking. Het is, als of de steller der memorie te gelijk alle partijen heeft willen bevredigen, op het gevaar af van aan niemand voldoening te geven. Op bladz. 27 leest men, nadat van een algemeen Christelijk bewustzijn is gesproken en van de onmogelijkheid, om bij de wet eene godsdienst voor de school vast te stellen: „*Bovendien, wat op eene plaats mogelijk is, of door de behoefte der bevolking geëischt wordt, zal elders niet mogelijk wezen of niet gevorderd worden.*" Een weinig later wordt van de zoo dikwijls aangehaalde formule uit het reglement van 1806 gezegd, dat zij „*genoegzame vrijheid laat om in de onderscheidene behoeften te voorzien.*" Wat kunnen deze gezegden beteekenen als het niet is, dat aan de voorgeschreven opleiding tot christelijke deugden hier eene ruimere, daar eene engere opvatting kan en mag worden gegeven; dat dus waar de groote meerderheid der schoolkinderen tot eene en dezelfde gezindte behoort, de opleiding tot christelijke deugden in meerdere of mindere mate in den geest dier gezindte zal kunnen plaats hebben, en dat er dien ten gevolge scholen zullen zijn, waar de eerbiediging der begrippen van andersdenkenden en de verwijdering van elk kerkelijk leerbegrip, hoe uitdrukkelijk bij hetzelfde art. 21 voorgeschreven, slechts ten halve in acht genomen wordt?

„In het oog van eenige leden werd de dubbelzinnigheid van alinea 1 van art. 21 versterkt door het 4. lid van het artikel; maar vooral ook door hetgeen deswege op het einde van bladz. 28 en bovenaan op bladz. 29 der Memorie van toelichting gezegd wordt. Daar wordt gesproken van de zoodanigen die in de openbare school *„in weerwil der opname van het Christelijk beginsel of wel ook om die opname"* geene bevrediging vinden, en dus voor hunne kinderen een meer bijzondere godsdienstige opleiding verlangen. Vervolgens wordt ondersteld, dat kinderen ten gevolge van gemoetsbezwaren der ouders van het bezoeken der openbare school worden teruggehouden, en dat *„die bezwaren na zorgvuldig onderzoek bleken niet uit den weg te kunnen worden geruimd."* De bedoelde leden zagen in die woorden eene soort van bekentenis, dat de opname van het Christelijk beginsel, of liever de daaraan te geven toepassing, bij de belijders van een bepaald kerkgeloof gemoedsbezwaren kon doen ontstaan, die men niet zou willen uit den weg ruimen door aan het grondwettig voorschrift, overgenomen in alinea 2, uitvoering te geven. Immers naar het oordeel dier leden kunnen, zoo dit voorschrift gehandhaafd wierd, geene bezwaren bestaan, die grond zouden kunnen geven om door het toestaan van subsidie het oprigten eener school, zoo als die in alinea 4 wordt bedoeld, te bevorderen.

„Ten slotte vereenigde de meerderheid zich in het zeer bepaald aandringen op nadere opheldering wegens de aangehaalde dubbelzinnige uitdrukkingen der memorie, terwijl velen er de vraag wilden hebben bijgevoegd, of, naar het gevoelen der Regering, onder bepaalde omstandigheden de Bijbel op de openbare lagere school bij het onderwijs kon worden gebruikt; eene vraag, die, zoo als door eenigen werd aangemerkt, haar eigen antwoord medebrengt, omdat het toelaten van den Bijbel op de gemengde school deze voor de kinderen der Roomsch-katholijken ontoegankelijk maakt.

„*Alin.* 2. De overgroote meerderheid acht deze zinsnede, in vergelijking met het vroeger ontwerp, verbeterd, voor zoover thans eerbied voor de godsdienstige begrippen van andersdenkenden in 't algemeen als pligt wordt opgelegd, en die eerbied niet meer wordt beperkt tot de begrippen der gezindte, waartoe de schoolgaande kinderen behooren. Slechts zeer enkele leden betreurden die wijziging.

„Het doel, dat de Regering beoogt door de verdere aanvulling der alinea, dat is door de bijvoeging der woorden: *„Hij prent aan de kinderen dien eerbied in* enz. kan niet anders dan loffelijk heeten. Zij schijnt echter daarbij te ver te gaan en het doel voorbij te streven. Aankweeking van onderlinge liefde onder de leerlingen is werkelijk een pligt des onderwijzers, die hem, zonder dat daaruit eenig nadeel kan voortspruiten, mag worden ingescherpt. Maar kan hij verpligt worden eerbied voor de begrippen van andersdenkenden in te prenten? Mag men zoo ver gaan van iemand te dwingen, om niet slechts te eerbiedigen wat hij voor dwaling houdt, maar ook anderen dien eerbied voor dwaling in te boezemen? Wat de Grondwet in negatieven zin beveelt, wordt hier als eene positieve pligt voorgeschreven. Evenzoo scheen het inprenten van verdraagzaamheid bedenkelijk. Behalve dat er leden waren, die de vrees niet konden verbergen, dat lessen van dien aard tot onverschilligheid omtrent alle godsdienstbegrippen zouden leiden, werd, naar 't gevoelen der meerderheid, hier van eene onderstelling uitgegaan, die zij ongaarne aannam; onderstelling namelijk, dat de schoolkinderen in hunnen vroegen leeftijd reeds bekend zijn met de godsdienstgeschillen en twisten, die de volwassenen maar al te zeer verdeelen. In elk geval moest de wet geene aanleiding geven, dat de schoolonderwijzer zich verpligt kon achten, op een bestaand verschil van meening op kerkelijk gebied te wijzen. Eenige leden, ofschoon de juistheid dezer opmerkingen niet betwistende, verklaarden, dat nu de wet eenmaal eene opzettelijke aanmaning tot aankweeking van onderlinge verdraagzaamheid inhield, zij die ongaarne daaruit zouden zien verdwijnen.

„In het oog van eenige leden bleef het een bezwaar, dat aan het gebod tot eerbiediging der godsdienstbegrippen van andersdenkenden alle poenale sanktie ontbreekt. De hoofd-onderwijzer scheen zoo doende zelf te kunnen beslissen, hoe ver die eerbied zich moet uitstrekken. Aan eenigen bepaalden waarborg tegen overtreding scheen nog meer dan vroeger behoefte, nu de waarborgen, die het besluit van 1842 gaf, met dat besluit zullen vervallen. De groote meerderheid vereenigde zich niet met deze bedenking. Zij geloofde, even als zulks reeds in het vorig voorloopig Verslag werd gezegd, dat het gewone schooltoezigt genoegzaam zou zijn om alle misbruik van den thans bedoelden aard te keeren. Waar het zich vertoonde, zou het aan klagten niet ontbreken. Ontslag door den gemeenteraad zou de straf zijn des onderwijzers, die niet zoozeer eene bepaling der wet als wel een grondwettig gebod had overtreden.

„*Alin.* 3. Ofschoon verscheidene leden, ook met het oog op een nog bestaand voorschrift, het niet ongepast keurden, dat de gelegenheid open bleef om van het schoollokaal buiten de schooluren voor het geven van kerkelijk onderwijs gebruik te maken, verklaarde de meerderheid zich op nieuw tegen deze bepaling. Zij was onnoodig, daar in den regel het kerkgebouw of een daarbij behoorend lokaal voor het katechetisch onderwijs gebruikt wordt of kon gebruikt worden. De toepassing kon, gelijk reeds in het vorig voorloopig verslag in de bijzonderheden is aangewezen, tot groote belemmering voor den goeden gang van het schoolonderwijs aanleiding geven. Het toekennen van een bepaald regt op het schoollokaal aan de kerkgenootschappen was echter vooral daarom ten uiterste verkeerd, omdat die toekenning, zoo men van het geschonken regt gebruik maakte, tot gedurigen twist tusschen de verschillende gezindten leiden zou, en tevens tot eene aanraking der kerkleeraren met de school, die het denkbeeld, als of deze onder geestelijk opzigt stond, kon begunstigen.

„Enkele voorstanders eener splitsing der volksschool naar de gezindten bestreden de bepaling op gronden, aan hun standpunt ontleend. Zij zagen daarin eene praktisch geheel onbeteekenende koncessie, gedaan om de wet een weinig aannemelijker te maken en het gevoelen ingang te doen vinden, dat de Staat toch werkelijk het mogelijke deed om de godsdienstige opleiding der jeugd te bevorderen. Huns inziens had de Kerk *regt* op datgene, wat hier als eene bijzondere *gunst* schijnt te worden toegestaan.

„De redaktie der thans behandelde alinea laat nog veel te wenschen over. In den eersten volzin laat men het geven van godsdienst-onderwijs aan de *kerkgenootschappen*, in plaats van aan de *kerkleeraren* over. De tweede volzin schijnt het schoollokaal ter beschikking der schoolkinderen te stellen.

„*Alin.* 4. Door de overgroote meerderheid werd deze nieuw bijvoegde zinsnede, uit welk oogpunt ook beschouwd, onaannemelijk verklaard. Zij rust op de onderstelling dat het stelsel der gemengde openbare school, ofschoon ook volgens de Regering het eenige, dat met art. 194 der Grondwet is overeen te brengen, niet voldoen kan aan de behoefte van een grooter of kleiner aantal ingezetenen. Zij veroordeelt dus de hoofdgedachte der wet, en verklaart ingewikkeld, dat de ouders te regt eene volksschool niet bruikbaar voor hunne kinderen kunnen achten, die, naar zoo veler oordeel, de eenig goede is. Zij kan nog daarenboven voet geven aan eene andere, niet minder te verwerpen onderstelling, namelijk, dat het gebod der Grondwet en van deze wet zelve tot eerbiediging van iedere godsdienstige begrippen op de openbare lagere school niet overal zal worden nageleefd, en dat derhalve aan gemoedsbezwaren moet worden te gemoet gekomen, die hunnen oorsprong hebben in niet te keeren of voor te komen grondwetsverkrachting. Mag dan de wetgever, als hij het openbaar lager onderwijs regelt, en aan het bijzonder onderwijs volkomene vrijheid laat, van het denkbeeld uitgaan, dat die regeling eigenlijk onvoldoende is, of wel dat zijne wet niet naar haren geest en letter zal worden uitgevoerd? Zou men dan ook niet, gelijk werkelijk door enkelen gedaan werd, de stelling kunnen verdedigen, dat als de ouders, waarop het tegenwoordig lid van art. 21 doelt, ter zake van gemoedsbezwaren regt hebben op subsidie voor eene door hen op te rigten bijzondere school, zij evenzeer een regt op meer kunnen doen gelden, namelijk op openbaar onderwijs geheel in hunnen geest?

„Het is waar, in het denkbeeld der Regering zou het toestaan van het subsidie, waarvan hier sprake is, slechts eene zeldzame uitzondering zijn. Telkens zou vooraf moeten worden onderzocht, of er godsdienstige bezwaren bestaan en of deze niet uit den weg zijn te ruimen. Voor elk subsidie zou eene afzonderlijke wet noodig zijn; want, ofschoon aanvankelijk op dit punt eenige twijfel bestond, schijnen de gezegden op bladz. 29 der Memorie van Toelichting — waar ook van de bepaling der hoegrootheid van elk subsidie door de wet gesproken wordt, — alle onzekerheid daaromtrent weg te nemen. Maar, daargelaten nu nog de inkonsekwentie, dat hier het toestaan van een rijkssubsidie aan eene bijzondere school op eenen bepaalden grond met eene reeks van voorzorgen wordt omringd, terwijl de regering, blijkens het hierboven opgemerkte bij art. 2, het verleenen van een gemeente-subsidie aan zoodanige school geheel vrij wil laten, moet de vraag rijzen, of de loop, dien de toekenning van het subsidie volgens het thans behandeld art. nemen zou, wel genoegzaam is doordacht. Het bestaan der gemoedsbezwaren moet vooraf voldoende bewezen zijn. Wie zal dit onderzoeken? In de eerste plaats natuurlijk het goevernement. Maar is zoodanig onderzoek wel denkbaar? Godsdienstige gemoedsbezwaren rusten op eene individueele denkwijze of stemming; en hoe kan dan een ander, wie ook, daarover oordeelen? Zou het hier, juist omdat een afdoend oordeel over de zaak onmogelijk is, niet nederkomen op eenen blooten eisch, waaraan men, zelfs zijns ondanks, zou moeten voldoen? Eens aangenomen dat het goevernement wel in het onderzoek der gemoedsbezwaren treden kan, rijst een ander bezwaar, namelijk dat deze gemoedsbezwaren meestal op een dogma zullen steunen, en dat dus, in strijd met het konstitutioneel beginsel der afscheiding van Kerk en Staat, de regering zich bij de behandeling eener zaak als deze zal moeten begeven op Kerkelijk gebied; een gebied, dat haar vreemd is en behoort te blijven.

„Slechts betrekkelijk zeldzaam, zegt de regering, zullen de gevallen zich voordoen, waarin de Staat op de voorgestelde wijze helpend zal tusschen beide moeten komen. Is dit aannemelijk? Zullen, als hier of daar, op aandrang van dweepende tegenstanders der gemengde school, of van eene onderafdeeling van de eene of andere half politische, half godsdienstige vereeniging, het Rijk den gevraagden onderstand verleent, niet uit een aantal andere gemeenten stemmen opgaan, om op denzelfden grond hetzelfde voorregt te verwerven? Hoe zal het gaan, als onder de ouders, wier kinderen van de gesubsidieerde bijzondere school gebruik maken, nieuwe gemoedsbezwaren oprijzen en dus eene splitsing der school verlangd wordt?

„Al deze bedenkingen erlangen dubbele kracht, omdat het gedane voorstel eene beslissing over elk toe te staan subsidie door de wetgevende magt medebrengt. Het gevolg zou zijn, dat de spanning, ter zake der regeling van het lager onderwijs ontstaan, in plaats van gestild en weggenomen, voortdurend levendig gehouden wierd. De Kamer zou gedurig adressen te dezer zake ontvangen, die, evenzeer als de voorgedragene wetten zelve, aanleiding zouden geven tot hartstogtelijke beraadslaging. Ook zij zou, in strijd met hare roeping, met het belang des vaderlands en met de Grondwet zelve, telkens geroepen worden op kerkelijk terrein. Zoo zij zich tegen de voorgedragene wet verklaarde, zou zij het verwijt op zich laden van oneindig minder aan godsdienstige bezwaren te hechten dan de regering. Het middel, dat bevrediging moet aanbrengen, zou de bron worden van voortgezette beroering der gemoederen.

„Zelfs de leden, die tegen het beginsel der gemengde school gestemd zijn, vereenigden zich ten volle met deze laatste beschouwing. Het 4de lid van art. 21 werd door hen een lap genoemd, die op het kleed niet paste. Zoo de daarin vervatte bepaling als iets meer dan eene misleiding kon worden beschouwd, zou zij even verderfelijk werken voor het behoud van *eendragt* in den lande, als het 1ste lid van het art., in het oog dezer leden, strijdig was met de *opregtheid*.

„Slechts drie leden toonden zich minder ongunstig voor het voorschrift gestemd. Als in Groot-Brittannië, waar de heerschende Kerk nog altijd grooten invloed op de volksschool uitoefent, subsidie kan worden verleend aan instellingen van onderwijs, geheel los van die Kerk of zelfs van elk kerkelijk beginsel, zag een dezer leden niet in, waarom hier te lande niet in zekeren zin het omgekeerde kon plaats hebben. Door de beide overigen werd, zoo het beginsel in de wet moest worden opgenomen, eene uitbreiding daarvan in bedenking gegeven, in dien zin dat het subsidiëeren der bijzondere scholen ter zake van gemoedsbezwaren, niet enkel van wege het Rijk, maar ook van wege de provincie en de gemeente zou kunnen plaats hebben."

Snelpersdruk van L. E. BOSCH EN ZOON.